



HEYAkademi

**GÖRME ENGELLİLERİN  
KÜTÜPHANE HİZMETLERİNE  
ERİŞİM HAKKI  
İZLEME RAPORU**

**YÖNETİCİ ÖZETİ**



[www.heyakademi.org.tr](http://www.heyakademi.org.tr)



@heysosyal



# HERKES İÇİN ERİŞİLEBİLİR YAŞAM AKADEMİSİ DERNEĞİ

## Hazırlayanlar

İsmail ÇEVİKBAŞ

Fatih SAYAR

## Adres

Davraz Mah. 3975 Sok. No: 9 Kat: 2 Daire: 9. PK: 32100 Merkez / ISPARTA

## Telefon

+90 (246) 606 0 439

+90 (850) 305 1 984

## Faks

+90 (246) 606 0 454

## E-Posta

[bilgi@heyakademi.org.tr](mailto:bilgi@heyakademi.org.tr)

## Web Sitesi

[www.heyakademi.org.tr](http://www.heyakademi.org.tr)

Isparta – Aralık 2022



Bu yayın; Etkiniz Avrupa Birliği Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Herkes İçin Erişilebilir Yaşam Akademisi Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

## SUNUŞ

# GÖRME ENGELLİLERİN KÜTÜPHANE HİZMETLERİNE ERİŞİM HAKKI İZLEME RAPORU

Görme engellilerin kütüphane hizmetlerine erişim hakkını konu alan bu izleme raporu, Herkes İçin Erişilebilir Yaşam Akademisi Derneği (HEY AKADEMİ) tarafından, Türkiye'nin tarafı olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerine uyumunun izlenmesi için Etkiniz Avrupa Birliği Programı desteği ile hazırlanmıştır.

İzleme raporu, görme engelli bireylerin halk kütüphaneleri özelinde bilgi ve bilgiye erişim haklarını ulusal ve uluslararası mevzuatla birlikte Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi yükümlülükleri bağlamında araştırılması ve elde edilen verilerin analizini kapsamaktadır.

Bilgi ve bilgiye erişimin en temel insan haklarından olduğundan hareketle görme engelli bireylerin hak ve özgürlüklerini, eşit ve erişilebilir bir biçimde kullanmaları için karar alıcı ve politika geliştiriciler için hazırlanmış bir rehber niteliği taşımaktadır.

Bilginin erişilebilir, bilgiye erişimin ayırım gözetmeksizin herkes için doğal ve kolay olduğu bir Türkiye dileği ile...

İsmail ÇEVİKBAŞ  
Yönetim Kurulu Başkanı

## İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	2
İÇİNDEKİLER.....	3
TABLolar LİSTESİ .....	5
<b>1. GİRİŞ</b> .....	6
<b>2. YÖNETİCİ ÖZETİ</b> .....	9
2.1. Araştırma Amacı ve Yöntemi.....	9
2.2. Yasal Arka Plan .....	10
<b>3. ARAŞTIRMA BULGULARI</b> .....	13
3.1. Halk Kütüphanelerinde Fiziki Erişim Standartlarının Uygulanma Düzeyi .....	14
3.1.1. Ana Giriş Kapıları.....	15
3.1.2. Yönlendirici Düzenlemeler .....	16
3.1.3. Yatay Dolaşım: Koridorlar .....	17
3.1.4. Yatay Dolaşım: Rampalar .....	18
3.1.5. Yatay Dolaşım: Merdivenler.....	19
3.1.6. Düşey Dolaşım: Asansörler .....	20
3.1.7. Acil İhtiyaçlar: Tuvaletler .....	21
3.1.8. Acil İhtiyaçlar: Acil Durumda Tahliye.....	22
3.2. Halk Kütüphanelerinde Mevcut olan Külliyata ve Bilgiye Erişim.....	23
3.2.1. Raflara Erişim .....	24
3.2.2. Braille Kitap Koleksiyonu Mevcudiyeti .....	25
3.2.3. Görme Engellilerin Bilgi Kaynaklarına Erişimi .....	26
3.2.4. İnternet Erişimi.....	27
3.2.5. Destek Hizmetlerine Erişim.....	28
3.3. Halk Kütüphanelerinin Erişilebilirlik Politikalarının Mevcudiyeti.....	30
3.3.1. Makul Uyumlaştırma .....	30
3.3.2. İstatistiki Veri Toplama .....	31
3.3.3. Geri Bildirim Mekanizması .....	31
3.3.4. Kütüphanelerin Bilgilendirme/Tanıtım Hizmetleri .....	32

<b>SONUÇLAR VE ÖNERİLER</b> .....	33
Sonuçlar .....	33
Öneriler.....	34
<b>KAYNAKÇA</b> .....	37
<b>EKLER</b> .....	39
Ek 1. Elde Edilen Bulgulara Ait Tablo.....	39

## TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Kütüphanelerin Özellikleri .....	13
Tablo 2. Ana Giriş Kapılarının Erişilebilirlik Standartlarına Uyumu .....	15
Tablo 3. Yönlendirici Düzenlemeler .....	16
Tablo 4. Yatay Dolaşım: Koridorlar .....	17
Tablo 5. Rampalar .....	18
Tablo 6. Merdivenler .....	19
Tablo 7. Asansörler .....	20
Tablo 8. Tuvaletler .....	21
Tablo 9. Acil Durumda Tahliye .....	22
Tablo 10. Raf Tanımlayıcıları .....	24
Tablo 11. Braille Kitap Koleksiyonu Mevcudiyeti .....	25
Tablo 12. Yardımcı Teknik Donanım .....	26
Tablo 13. İnternet Erişimi .....	27
Tablo 14. Destek Hizmetlerine Erişim .....	29
Tablo 15. Erişilebilirlik Düzenlemelerine İlişkin Politikalar .....	30
Tablo 16. Talep ve Şikâyet Mekanizması .....	31
Tablo 17. Kütüphane Tanıtım/Bilgilendirme .....	32

## 1. GİRİŞ

Herkes İçin Erişilebilir Yaşam Akademisi Derneği (HEY AKADEMİ); görme engelli bireylerin akademik, bilimsel, eğitsel, kültürel, sanatsal, sportif, sosyal, ekonomik, kişisel ve mesleki alan ve konularda, kendilerini geliştirmelerini sağlamak, desteklemek, teşvik etmek ve görme engelli bireylere yönelik ayrımcılık ve eşitsizlikler ile hak ihlallerini tespit etmek, izlemek, raporlamak ile evrensel tasarım<sup>1</sup> ilkesi çerçevesinde kamu ve özel sektör tarafından sunulan tüm ürün ve hizmetlerin erişilebilir olmasını sağlamak için politika geliştirmek, idari ve yargı yoluna başvurmak için kurulmuş ve bu amaç doğrultusunda hak temelli faaliyet gösteren bir sivil toplum örgütüdür.

Türkiye’de engelli nüfusuna ilişkin geniş kapsamlı ilk ve tek istatistik çalışması 2011 yılında yapılmıştır. TÜİK tarafından yapılan Nüfus ve Konut Araştırması’nın üçüncü bölümü engelli nüfusu kapsamaktadır([www.aile.gov.tr](http://www.aile.gov.tr)). Araştırmanın sonuçlarına göre “en az bir engeli (görme; duyma, konuşma; yürüme, merdiven inme-çıkma; bir şeyler taşıma-tutma; yaşlılarına göre öğrenme-hatırlama gibi) olan nüfusun (3 ve daha yukarı yaş) oranı %6,9’dur. Erkeklerde %5,9 olan bu oran, kadınlarda %7,9’dur”. Bu nüfusun %5,2’si İstanbul ilinde yaşamaktadır. Gözlük veya lens kullanıyor olsalar dahi görmede çok zorlanan veya hiç göremeyen nüfusun oranı %1,4’tür. Bu oran erkekler için %1,3 iken, kadınlar için %1,5’tir.

Türkiye’de engellilerle ilgili ilk yasal düzenleme “Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ([www.resmigazete.gov.tr](http://www.resmigazete.gov.tr) 5378 sayılı Kanun)” ile gerçekleşmiştir. Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde çıkarılan bu kanunun temel amacı “sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri alarak topluma katılımlarını sağlamak ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmak” olarak tanımlanmıştır. Bu kanunun yürürlüğe girdikten bir yıl sonra Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu, Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme’yi (EKHS) ve Sözleşmenin bireysel başvuru hakkını düzenleyen 1 No’lu İhtiyari Protokolü’nü 13 Aralık 2006

<sup>1</sup> Evrensel Tasarım, Engelli Hakları Sözleşmesinin 2. maddesinde tarif edilmiştir. Buna göre, “Evrensel tasarım” ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir ek tasarıma veya düzenlemeye gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilir şekilde tasarlanmasıdır.”



tarihinde onaylayarak BM üye devletlerin imzasına açmıştır. Türkiye, sözleşmeyi ilk imzalayan 83 ülkenin içinde yer almıştır ([www.un.org](http://www.un.org)). Türkiye'nin sözleşmeyi onaylaması ise iki yıl sonra 28 Eylül 2009 tarihinde gerçekleşmiştir. Sözleşme ile eş zamanlı imzaya açılan 1 No'lu İhtiyari Protokol ise Türkiye tarafından 28 Eylül 2009 tarihinde imzalanmış, ancak onaylanması 6 yıl sonra 26 Mart 2015 tarihinde gerçekleşmiştir.

Uluslararası engelli örgütlerinin aktif ve yoğun katılımı sonucu ortaya çıkan EKHS, eşitlik, bağımsızlık, katılımcılık ve ayrımcılık yasağı ilkeleri temelinde inşa edilmiş ve Sözleşmeye taraf olan devletleri bu ilkelerin hayata geçirilmesi konusunda yükümlü kılmıştır. Bu ilkelere göre devletler, bütün temel insan hak ve özgürlüklerinin eksiksiz olarak engellilere de tanınması (Eşitlik ilkesi); engellilerin bilgi kaynaklarına, mekâna, mal ve hizmetlere, kimsenin yardımına gereksinim duymadan erişebilmelerini, kendi kendilerine yetebilmelerini ve kendileriyle ilgili seçimleri özgürce yapabilmelerini sağlayacak elverişli ortamların sağlanması (Bağımsızlık ilkesi); engellilerin karar alma süreçlerinin her aşamasına tam ve etkin katılımının (Katılım ilkesi) olanaklarının yaratılması; ve nihayet engellilerle ilgili ayrımcı tutum, davranış, değer yargıları ve uygulamalara son verilmesine yönelik tedbirler alınması doğrultusunda politikalar üretmek, her türlü düzenleyici ve denetleyici işlemler yapmak ve bütçe ayırmakla yükümlüdür.

Engelli bireylerin sosyal ve ekonomik hayata tam ve aktif bir biçimde katılımları ve başkalarından bağımsız olarak hayatlarını idame ettirebilmeleri için ön koşul herkes gibi kamu ve özel sektör tarafından sunulan ürün ve hizmetlerden eşit ve erişilebilir bir biçimde yararlanmaları için gerekli olan düzenlemelerin yapılmasıdır.

Anahtar öneme sahip olan eğitim hayatında tüm bireyler; bilgi edinmek, bilgi ve görgüsünü arttırmak, genel kültür sahibi olmak, araştırma ve inceleme yapmak, akademik çalışma yapmak veya sınavlara hazırlanmak için kütüphanelerden yararlanmaktadırlar. Öte yandan günümüzde kültür ve sanat etkinlikleri ile kütüphaneler toplumsal mekanlar haline gelmişlerdir. Eğitim–öğretim sürecini tamamlayan bireyler de yine benzer amaçlarla kütüphane kullanımına yaşam boyu devam etmektedirler.

Engelli bireylerin sosyal ve ekonomik hayata tam ve aktif bir biçimde katılımlarının sağlanması ve başkalarından bağımsız bir biçimde hayatlarını idame ettirebilmeleri için nitelikli bir eğitim – öğretim süreci geçirmeleri, serbest piyasa koşullarında rakipleri ile rekabet edebilir bilgi ve

beceri düzeyine sahip olmaları gerekmektedir. Nitelikli bir eğitim alamayan engelli bireyler, vasıflı ve kalifiye personel olmadıkları için istihdam süreçlerinde başarısız olmaktadır. Adeta domino taşı etkisi ile istihdam edilemeyen engelli bireyler, sosyal ve ekonomik hayattan da dışlanmaktadır. Hiç şüphesiz engelli bireylerin bilgi ve bilgiye erişimde yaşadıkları eşitsizlikler bu durumun en temel sebebidir.

Bu çalışma ile Türkiye’de en yaygın olarak bulunan halk kütüphanelerinin fiziki, akademik ve dijital erişilebilirlik durumlarını tespit ederek, ulusal ve uluslararası mevzuat ile koruma ve güvence altına alınan engelli hakları perspektifinde insan hakları izlemesi yapmak, halk kütüphanelerinin görme engelliler özelinde fiziki, akademik ve dijital erişilebilirliğini sağlamaya yönelik, karar alıcı ve politika geliştiricilere önerilerde bulunmak, alanda yapılacak olan akademik araştırmalara referans olarak katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Çalışmada öncelikle literatür taraması yapılarak engellilik, görme engellilik, erişilebilirlik, bilgiye erişim, evrensel tasarım, görme engellilerin kütüphane hizmetlerine erişimleri, ayrımcılık, makul uyumlaştırma<sup>2</sup> ile ulusal ve uluslararası mevzuat hükümlerine yer verilerek kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Ardından halk kütüphanelerinin görme engelliler için fiziki, akademik ve dijital erişilebilirlik durumlarını tespit etmek için İstanbul’da bulunan 32 halk kütüphanesine anket uygulanmış ve halk kütüphanelerine fiziki çalışma ziyaretleri düzenlenmiştir. Yapılan anket uygulaması ve fiziki çalışma ziyaretleri sonucu elde edilen veriler ile insan hakları temelinde analiz ve değerlendirme yapılarak, çalışma tamamlanmıştır.

Çalışmanın tarihsel süreç içerisinde çok önemli olan ve günümüzde bu önemi giderek daha da artan bilgi ve bilgiye erişim konularında görme engelli bireylerin, ihtiyaç ve sorunlarını tespit etmesi, hak öznesi birer vatandaş olarak maruz kaldıkları doğrudan ya da dolaylı ayrımcılık ve eşitsizlikler ile hak ihlallerini görünür kılarak, halk kütüphanelerinin yeniden yapılandırılması sürecinde görme engelli bireylere sunulacak ürün ve hizmetlerin eşit ve erişilebilir biçimde gerçekleşmesi için kaynak teşkil etmesi beklenmektedir.

---

<sup>2</sup> Makul Uyumlaştırma, Engelli Hakları Sözleşmesinin 2. Maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre, “Makul düzenleme”, engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemeleri ifade eder.”

## 2. YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu kısımda araştırmanın amacı ve yöntemi ile yasal arka plan hakkında bilgiler ayrı ayrı başlıklar halinde sunulacaktır.

### 2.1. Araştırma Amacı ve Yöntemi

Türkiye’de çocuk, halk ve gezici olmak üzere 2021 yılında 22 milyon 359bin 38 kitabın barındırıldığı 1252 kamu kullanımına açık kütüphane bulunmaktadır ([www.ktb.gov.tr](http://www.ktb.gov.tr)). 81 ile dağılmış olan halk kütüphanelerinin en fazla bulunduğu kentlerden birisi toplam 60 halk kütüphanesi ile İstanbul’dur ([www.ktb.gov.tr](http://www.ktb.gov.tr)).

Bu araştırma, toplam nüfusunun en az %2.48’ini engellilerin oluşturduğu İstanbul’da ([www.aile.gov.tr](http://www.aile.gov.tr)) bilgiye erişim ve toplumsal hayata katılımının önemli bir aracı olan halk kütüphanelerinin engellilerin erişim hakkı açısından sorumlu kamu idarelerinin yükümlülüklerini ne denli yerine getirdiğini tespit etmek amacıyla yürütülmüştür.

İzleme çalışmasının çerçevesini Türkiye’nin tarafı olduğu BM Engelli Hakları Sözleşmesi’nde yer alan erişilebilirlik yükümlülükleri başta olmak üzere diğer uluslararası ve ulusal mevzuatta yer alan standartlar oluşturmaktadır. Bu çerçevede, literatür çalışmasının yanı sıra halk kütüphanelerinin fiziki, akademik ve dijital erişilebilirlik durumlarını engelli hakları perspektifinde tespit edebilmek için toplam 58 sorudan oluşan bir anket formu hazırlanmıştır.

Anket uygulaması için T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü’nden izin alınarak, İstanbul’da bulunan halk kütüphanelerinde uygulandı. Anket sorularına İstanbul’un farklı ilçelerinde Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı olarak hizmet veren biri çocuk kütüphanesi olmak üzere 32 halk kütüphanesi yanıt vermiştir. Anket sonuçlarının veri doğrulamasını yapmak üzere HEY Akademi izleme ekibi 3 – 6 Şubat 2022 tarihleri arasında, araştırma katılımcısı halk kütüphanelerinden rastgele seçilmiş 4 halk kütüphanesinde aynı sorular temelinde yerinde gözlemlene gerçekleştirildi.

## 2.2. Yasal Arka Plan

Türkiye, 30 Mart 2007 tarihinde Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme'yi imzalamış ve 2009 yılında onaylamıştır. 26 Mart 2015 tarihinde bireysel başvuruyu düzenleyen Ek İhtiyari Protokol'ün tarafı olmuştur.

Engelli Kişilerin Hakları Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 9. Maddesi, engellilerin bağımsız yaşamalarının ve toplumun tüm alanlarına tam katılımlarının sağlanması ve engellilerin diğerleriyle eşit bir şekilde fiziksel çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojisi ve sistemi dahil olmak üzere bilgiye ve iletişime, halka açık olan veya halka sunulan diğer tesislere ve hizmetlere erişimin sağlanması için tüm tedbirlerin alınması konusunda sözleşmeyi onaylayan tüm taraf devletleri yükümlü kılmaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nde belirtilen insan hakları ilkeleri doğrultusunda hazırlanan 22 maddelik Marakeş Anlaşması, açık bir insan hakları perspektifi içeren ilk uluslararası telif hakları anlaşmasıdır. Bu bağlamda Marakeş Anlaşması, kör, görme engelli ve başka bir nedenle basılı materyal okuma engelli kişilerin basılı materyallere ulaşılabilirliği sorununun çözümünde telif hakkı sistemlerinin önemini ortaya koymaktadır([www.telifhaklari.gov.tr](http://www.telifhaklari.gov.tr)). Türkiye bu anlaşmayı 2013 yılında imzalamış, sekiz yıl sonra da 2021 yılında onaylamıştır ([www.resmigazete.gov.tr](http://www.resmigazete.gov.tr)). 5846 sayılı Fikir ve Saat Eserleri Kanunu'nda daha önce yapılan düzenlemenin bu anlaşma hükümlerine uygunluğuna ilişkin bir çalışma henüz yoktur.

2005 yılında yürürlüğe giren 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun tüm kamu kurum ve kuruluşlarına ait bina, mekân, altyapı düzenlemeleri ve ulaşım sistemlerinin engellilerin erişebilirliğine uygun hale getirilmesini zorunlu kılmış ve 7 yıllık bir süre tanınmıştı (Geçici 2 ve 3.ncü maddeler). 2012 yılında yapılan bir değişiklikle bu süre 8 yıla çıkarıldı.

6353 sayılı kanunda ayrıca erişebilirliğin izlenmesi ve denetlenmesine ilişkin bir düzenleme getirildi. 2013 yılında Bir Başbakanlık Genelgesi ile Engelli Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu oluşturuldu ([www.aile.gov.tr](http://www.aile.gov.tr)). Bu Kurul, 3 Aralık 2021 tarihinde yayınlanan bir Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile yeniden oluşturuldu ([www.aile.gov.tr](http://www.aile.gov.tr)).

Kurulun denetim yetkisinin yanı sıra, denetimde eksiklikleri tespit eden kurum ve kuruluşlara bu eksikliklerin giderilmesi için süre tanıma yetkisi de verildi.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2020 yılında “Erişilebilirlik Kılavuzu” hazırlamıştır ([www.aile.gov.tr](http://www.aile.gov.tr)). Kılavuz mevcut fiziksel erişilebilirlik mevzuatının uygulanmasını zorunlu hale getiren bir içeriğe sahiptir. Diğer ilgili mevzuatın yanı sıra Türk Standartları Enstitüsü tarafından farklı tarihlerde geliştirilmiş 7 standart temelinde hazırlanmış olan kılavuzun tümüyle evrensel tasarım ilkelerini kapsadığını söylemek mümkün olmamakla birlikte, önemli bir başlangıç oluşturmuştur.

Bakanlık ayrıca web içeriği Erişilebilirlik Kılavuzu (WCAG) yayınlamıştır. Bu kılavuzun amacı sadece görme engelliler bakımından değil ama aynı zamanda yaşlılar ve genel kullanıcılar için de Web içeriğinin daha erişilebilir olmasını sağlamaktadır ([www.aile.gov.tr](http://www.aile.gov.tr)).

Halk kütüphanelerinin engelliler ile ilgili hizmet sunumu ödevi, 11 Ocak 2012 tarihli Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği'nde ([www.mevzuat.gov.tr](http://www.mevzuat.gov.tr)) yer almaktadır. Engelli bireylerin halk kütüphanelerinden yararlanabilmeleri için gerekli olan fiziksel düzenlemeler ile özel veya uyarlanmış, ürün ve hizmet sunumuna ilişkin açık hükümler, kütüphane hizmetlerinden engelli bireylerin nasıl yararlanabileceği ve rehberlik ve danışma hizmetleri ile ilgili hükümler bu yönetmelikte yer almaktadır.

Ulusal ve uluslararası yasal mevzuat hükümlerine göre kütüphanelerin görme engelli bireyler için fiziki, akademik ve dijital olarak erişilebilir hale getirilmesi için pek çok düzenleme bulunmaktadır. Ancak, kurumların erişilebilirlikle ilgili bir stratejisi ve eylem planının olmaması, Sözleşmede ve ulusal mevzuatta yer alan makul uyumlaştırma ödevinin sürekli olarak erteleniyor olması, engellilerin bilgiye erişimi ve toplumsal hayata katılımının önündeki en önemli engeller olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'nin 2009 yılında hazırlanan ve 2010-2011 yıllarını kapsayan “Erişilebilirliğe İlişkin Strateji Belgesi ve Eylem Planı” güncellenmemiştir. Her ne kadar mevcut mevzuat belirli zaman aralıklarında değişikliğe uğramış ve iyileştirilmiş olsa da Engelli Hakları Sözleşmesi ile uyumu açısından yeterli değildir.

Bu durum, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Komitesi'nin 2019 yılında yayınladığı Nihai Gözlem Raporu'nda da yer almıştır. Komite, erişilebilirlik hakkında 2 sayılı genel yorumunu (2014) hatırlatarak, “Tarafların Devlet'in ulaşım, bilgi ve iletişim gibi kamu hizmetlerinde ve insan ürünü çevrede evrensel tasarımın kullanılmasını teşvik eden, mevcut engellerin kaldırılması için

standartları belirleyen ve detaylı verilere dayalı kapsamlı bir erişilebilirlik yol haritası oluşturmasını (..) ayrıca, güncellenmiş bir ulusal veri tabanı ile tüm illerde ve yerel yönetimlerde erişilebilirlik standartlarının uygulanışının izlenmesi için ve erişilebilirlik standartlarına uyulmaması halinde etkili ve uygulanabilir caydırıcı yaptırımların belirlenmesi için Taraf Devlet'in yeterli kaynak tahsis etmesini" tavsiye etmiştir.

İnsan Hakları Eylem Planı'nın ([www.adalet.gov.tr](http://www.adalet.gov.tr)) "Engelli ve Yaşlıların Kamu Hizmetlerine 8.4 Erişimlerinin Kolaylaştırılması" başlıklı 8.4 nolu hedefi kapsamında Çevre ve Şehircilik Bakanlığına 1 yıl içinde yerine getirilmek üzere "Adliye binaları da dâhil olmak üzere kamunun kullanımına tahsis edilmiş binalar, kamusal alanlar ve ulaşım araçları erişilebilir, engelli ve yaşlı dostu haline getirilecek, engelli ve yaşlıların hayatlarını kolaylaştıran akıllı uygulamalar yaygınlaştırılacaktır" (İnsan Hakları Eylem Planı) ödevi verilmiştir.

### 3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Görme engelli kişilerin halk kütüphanelerine erişiminin durumunu konu alan izleme çalışması için yapılan araştırmaya 32 halk kütüphanesi katılmıştır. Araştırmaya katılan halk kütüphanelerinin,

- 17'si Engelliler Hakkında Kanunun yürürlüğe girdiği 2005 yılı öncesinde kurulmuş, 15'i de 2005 yılı sonrasında kurulmuştur.
- 32 kütüphane binasının 11'ine ilişkin olarak "özel koruma kararı" bulunmaktadır.
- Araştırmaya katılan kütüphanelerin 5'ini çocuk kütüphaneleri oluşturmuştur. Bu kütüphanelerden ikisi üzerinde koruma kararı vardır ve her iki kütüphane binası 1997 yılı öncesinde inşa edilmiştir.
- 2019 yılı ve sonrası kurulan 2 kütüphaneden birisi bir AVM içinde diğeri de İstanbul Havalimanında bulunmaktadır.

**Tablo 1. Araştırmaya Katılan Kütüphanelerin Özellikleri**

Kuruluş Tarihi	Toplam sayı	Çocuk Kütüphanesi (0-13 yaş)			Yetişkin Kütüphanesi (14 ve üstü yaş)		
		Koruma kararı yok	Koruma Kararı var	Toplam	Koruma kararı yok	Koruma Kararı var	Toplam
1997 Yılı Öncesi	15	-	2	2	7	6	13
1997 ve 2005 Yılları Arası	2	-	-		1	1	2
2005 ve 2019 Yılları Arası	13	3	-	3	8	2	10
2019 ve Sonrası	2	-	-	-	2		2
<b>Toplam</b>	<b>32</b>	<b>3</b>	<b>2</b>	<b>5</b>	<b>18</b>	<b>9</b>	<b>27</b>

### 3.1. Halk Kütüphanelerinde Fiziki Erişim Standartlarının Uygulanma Düzeyi

Bir kütüphane binasına fiziksel erişim, kütüphane binasının çevresinde yaşayan herkesin kütüphaneleri kullanabilmesini gerektirir. Bu nedenle, kütüphanenin çevresi- giriş, tuvaletler, merdivenler, rampalar, asansörler ve özel odalar- farklı engel türlerine sahip kişiler için erişilebilir olmalıdır.

Fiziksel erişim kriterleri kapsamında araştırma, ortopedik ve görme engelliler bakımından ana giriş kapılarından başlayarak yatay ve düşey dolaşım alanlarının mevcut standartlara ne denli uygun olduğunu sorgulamıştır. Erişim Kılavuzu'nda da yer alan bu standartların temel hedefi, engellilerin bağımsız ve güvenli olarak diğer kullanıcılarla eşit bir biçimde kütüphaneyi kullanabilmesini sağlamaktır.

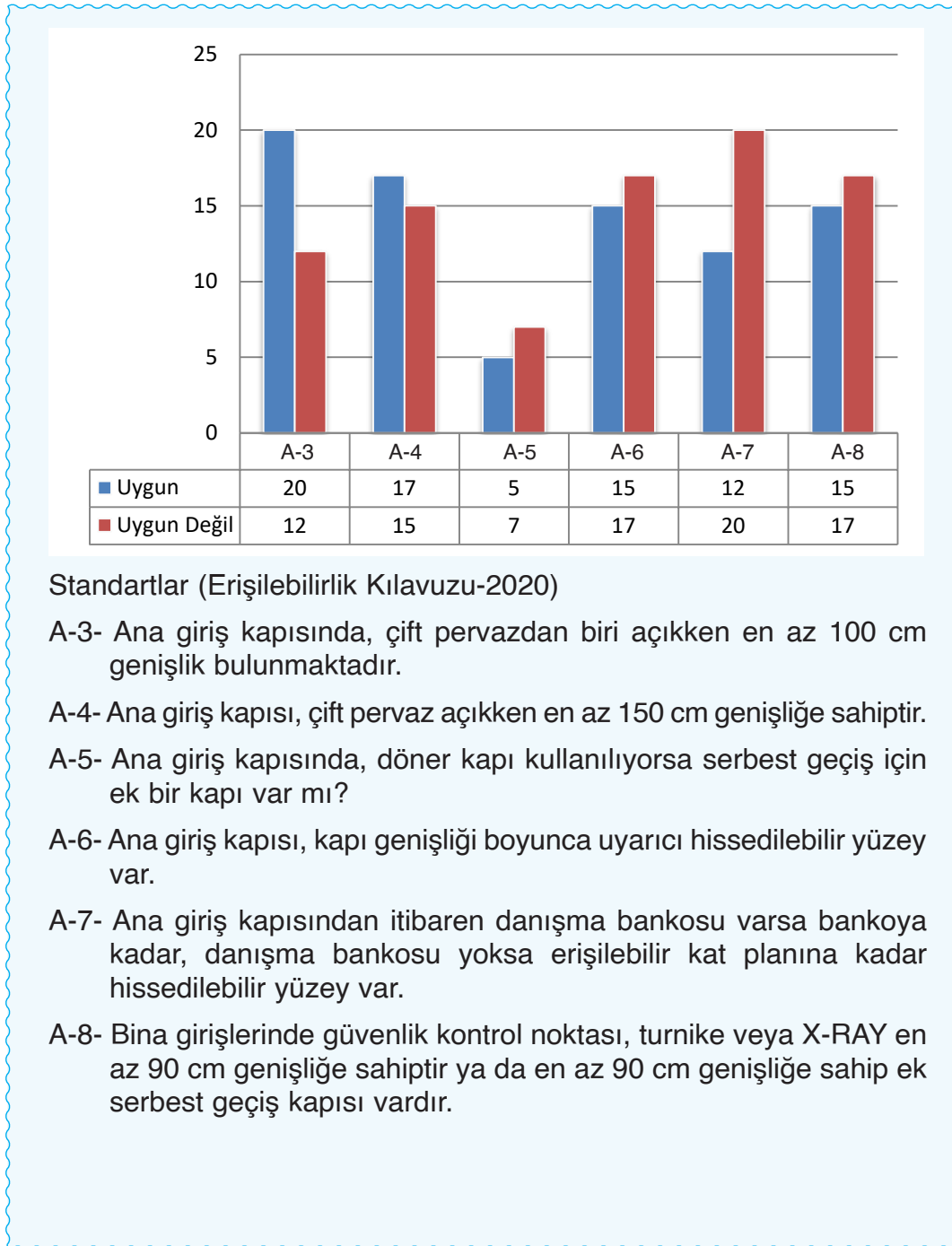
Görme engelliler bakımından bağımsızlığı ve güvenli dolaşımı sağlayacak araçlar, uygun genişlik, hissedilebilir yüzey, parapetleri ve trabzanı olan merdivenler, yüksek kontrasta sahip, büyük puntolu yeteri kadar yönlendirme levhaları, sesli anons sistemi ve Braille alfabesi ile işaretlenmiş kat düğmeleri olan asansör donanımları ve kütüphane mekanını ve donanımını açık ve net bir biçimde betimleyen yazılı destek prosedürleridir.



### 3.1.1. Ana Giriş Kapıları

Erişilebilirlik standartlarına uygun girişi olan (uygun genişlik ve hissedilebilir yüzeye sahip) halk kütüphanesinin sayısı 9'dur (toplam 32 kütüphanenin %32'si). Bu kütüphanelerden sadece biri üzerinde koruma kararı bulunmaktadır. Döner kapısı olan 9 kütüphanenin sadece 4'ünde (%44) serbest giriş kapısı bulunmaktadır.

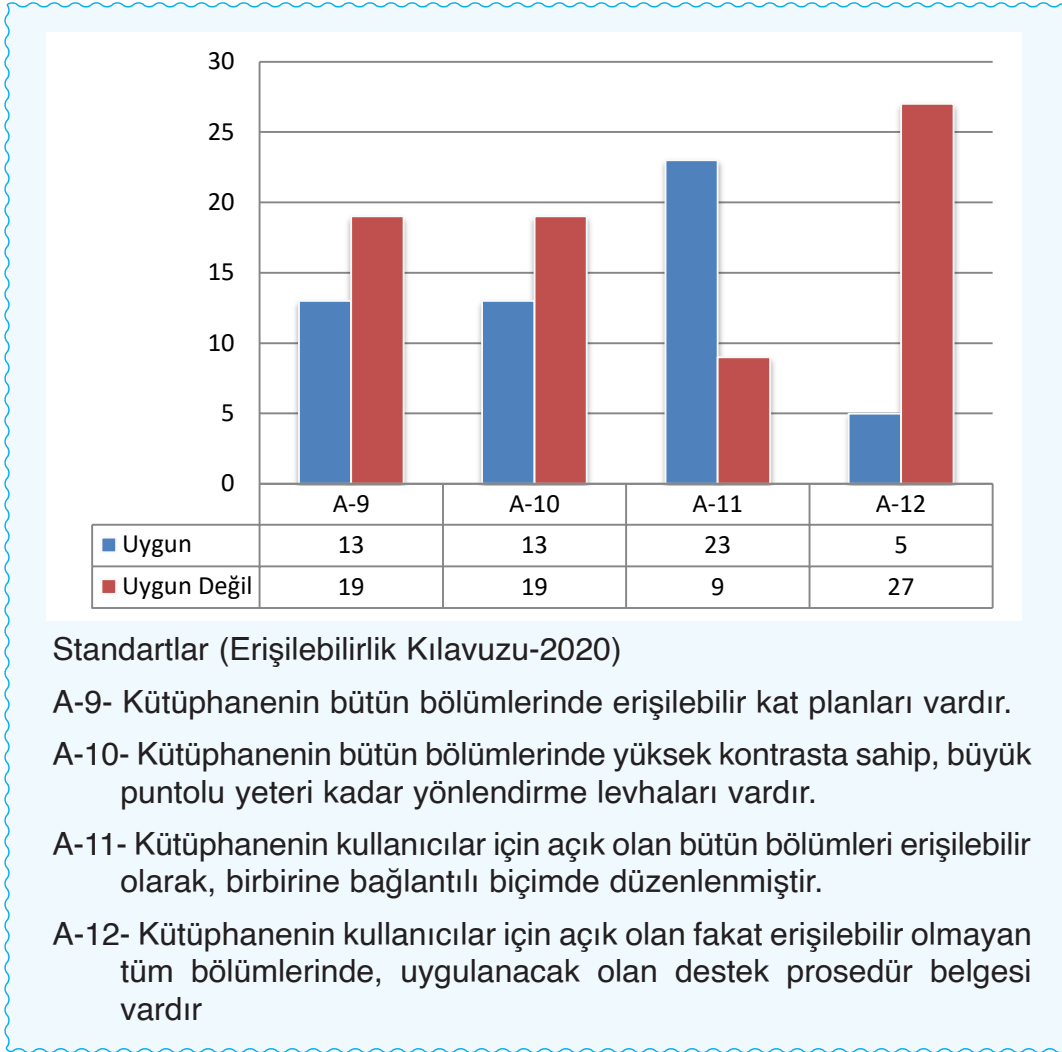
**Tablo 2. Ana Giriş Kapılarının Erişilebilirlik Standartlarına Uyumu**



### 3.1.2. Yönlendirici Düzenlemeler

Kütüphane içi bağımsız dolaşımı esas alan yönlendirici düzenlemelerin mevcudiyetine ilişkin olarak her üç soruya (kat planları, standartlara uygun yönlendirme levhaları, destek prosedür belgelerinin mevcudiyeti) uygundur yanıtı veren kütüphane sayısı 7'dir (%22).

**Tablo 3. Yönlendirici Düzenlemeler**

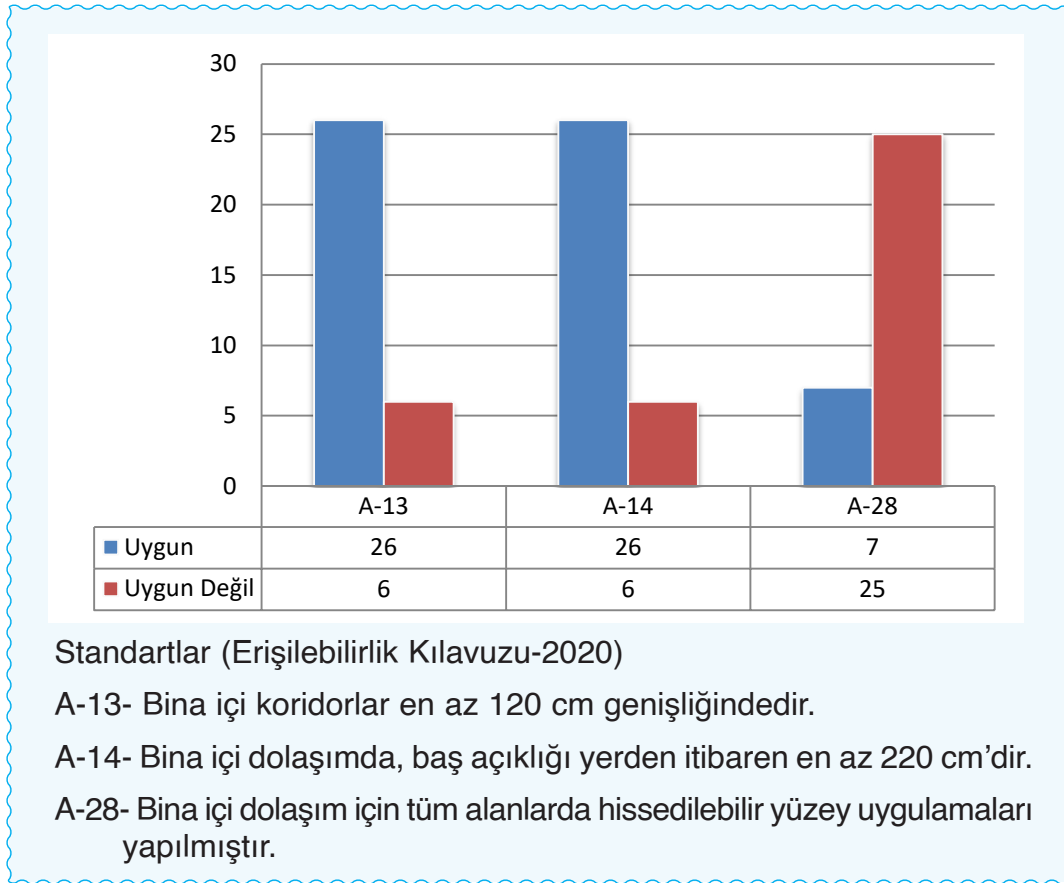


### 3.1.3. Yatay Dolaşım: Koridorlar

Kütüphane içinde bağımsız yatay dolaşımı sağlamaya yönelik “koridor genişliği, tavan yüksekliği, bölümler arası bağlantı” sorularına tam uygunluk gösteren kütüphane sayısı ve hissedilebilir yüzey uygulaması) tam uygunluk gösteren kütüphane sayısı, 5’i koruma altında, 13’ü koruma kararı olmayan toplam 18 kütüphanedir.

Koridor genişliği ve tavan yüksekliği bakımından tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygunluk düzeyi yüksek görünmekle birlikte, 25 kütüphanede görme engellilerin bağımsız ve güvenli bir biçimde dolaşımını kolaylaştıracak hissedilebilir yüzey uygulaması bulunmamaktadır.

**Tablo 4. Yatay Dolaşım: Koridorlar**

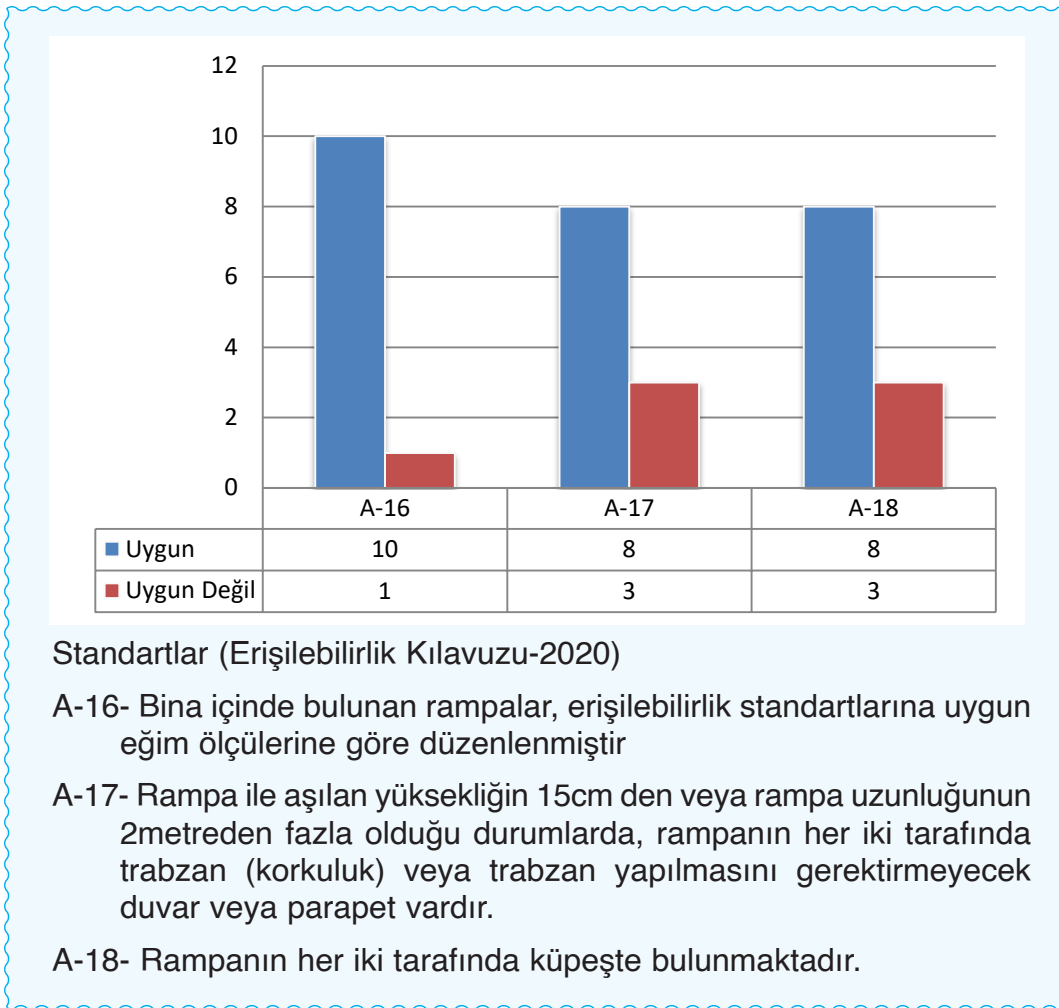


### 3.1.4. Yatay Dolaşım: Rampalar

Hepsi çok katlı olan 32 kütüphanenin 21'inde rampa bulunmamaktadır. Rampanın mevcut olduğu kütüphanelerde standartlara uygun eğimli rampaya sahip kütüphane sayısı 10'dur.

Rampaların uzunluğuna bağlı olarak güvenli çıkışı/inişi sağlayacak trabzan/duvar/parapet ya da rampanın her iki tarafında küpeştenin mevcudiyetinde 8'e düşmektedir.

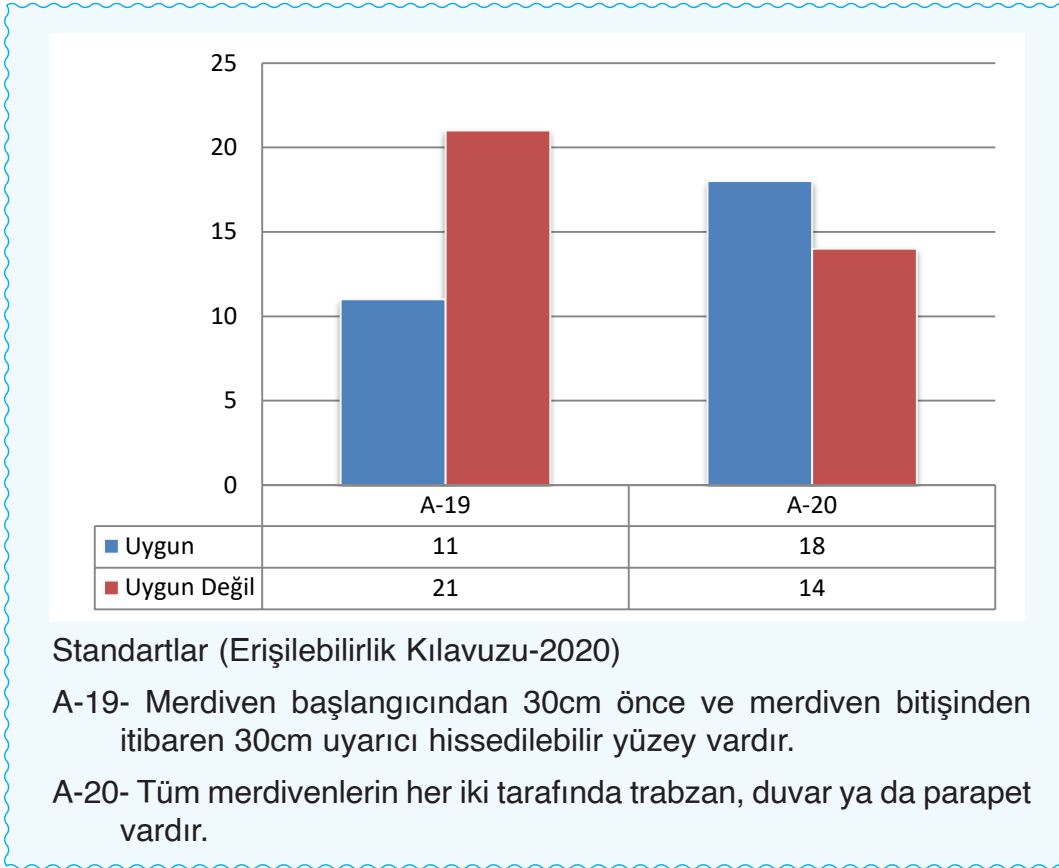
**Tablo 5. Rampalar**



### 3.1.5. Yatay Dolaşım: Merdivenler

Görme engellilerin merdivenlere güvenli erişimini sağlayacak (başlangıç ve bitiş noktalarında) hissedilebilir yüzeye sahip olmayan kütüphane sayısı 21, merdiven iniş ve çıkışlarını güvenli hale getirecek trabzan, duvar ya da parapeti olmayan kütüphane sayısı 14'dür.

**Tablo 6. Merdivenler**

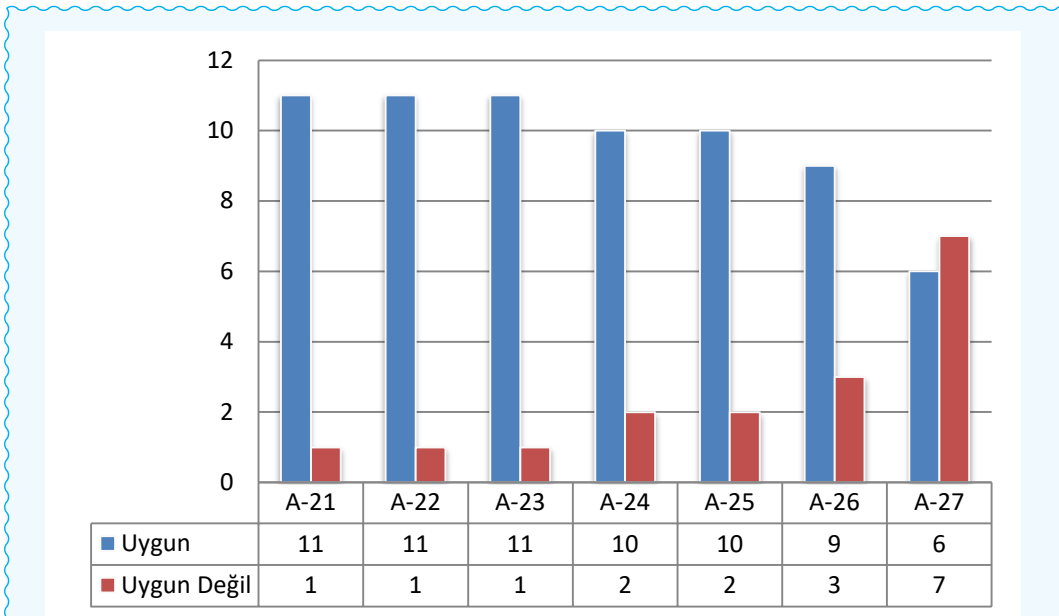


### 3.1.6. Düşey Dolaşım: Asansörler

Hepsi çok katlı olan 32 kütüphanenin 9'u üzerinde koruma kararı olan kütüphane olmak üzere 20 kütüphanede asansör bulunmamaktadır.

Asansörü olan 12 halk kütüphanesinin 11'inde asansörün kapı ve iç genişliği ile kapının açık kalma süresi standartlara uygunluk gösterirken, görme engellilerin bağımsızca asansörü kullanmasına ilişkin işaretleme de bu sayı 10'a, asansörde sesli anons sisteminin mevcudiyeti bakımından uygun kütüphane sayısı 5'e düşmektedir.

**Tablo 7. Asansörler**



Standartlar (Erişilebilirlik Kılavuzu-2020)

A-21- Asansör içi kabin genişliği en az 120x150 cm olarak düzenlenmiştir.

A-22- Asansör kapı genişliği en az 90cm olarak düzenlenmiştir.

A-23- Asansör kapı açık kalma süresi en az 6 saniyedir.

A-24- Asansör kapı rengi ile duvar rengi zıt renklerdir.

A-25- Asansör içinde ve dışında bulunan tüm işaret, açıklama, buton ve düğmeler yüzey rengi ile zıt ve az görenler için seçilebilirdir.

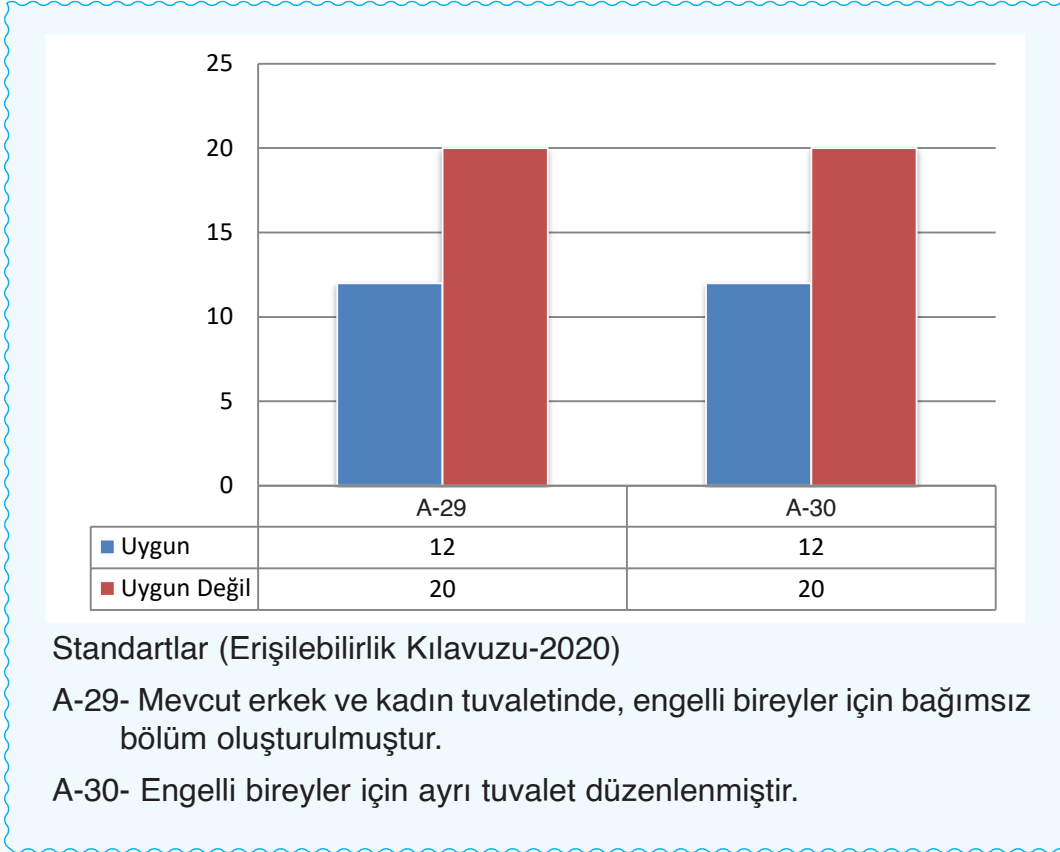
A-26- Asansörde bulunan tüm buton ve düğmeler, Braille alfabesi ile ulaşılabilir durumdadır.

A-27- Asansörde sesli anons bulunmaktadır ve asansörün hangi kata ulaştığı sesli olarak anons edilmektedir.

### 3.1.7. Acil İhtiyaçlar: Tuvaletler

32 halk kütüphanesinin 10'u koruma altında olmak üzere 20 halk kütüphanesinde (%63) engellilerin kullanımına göre düzenlenmiş tuvalet (mevcut tuvaletler içinde ya da tamamen engellilere özgülendiği) bulunmamaktadır.

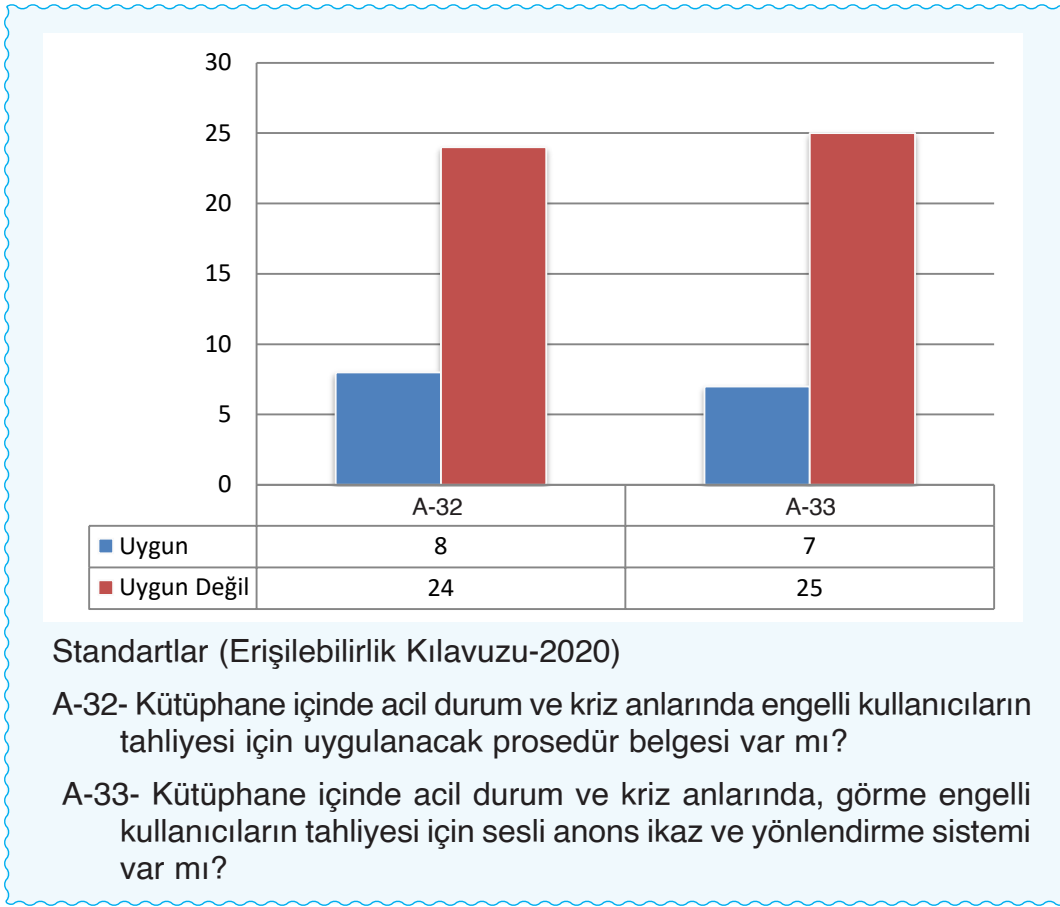
**Tablo 8. Tuvaletler**



### 3.1.8. Acil İhtiyaçlar: Acil Durumda Tahliye

32 halk kütüphanesinin 11'i koruma altında olmak üzere toplam 24 halk kütüphanesinde (%75) "acil" bir durumda engelli kullanıcıların nasıl tahliye edileceğine dair yazılı bir prosedür bulunmamakta, 25 halk kütüphanesinde (%78) görme engelliler için sesli bir anons ve yönlendirme sistemi bulunmamaktadır.

**Tablo 9. Acil Durumda Tahliye**





### 3.2. Halk Kütüphanelerinde Mevcut olan Külliyata ve Bilgiye Erişim

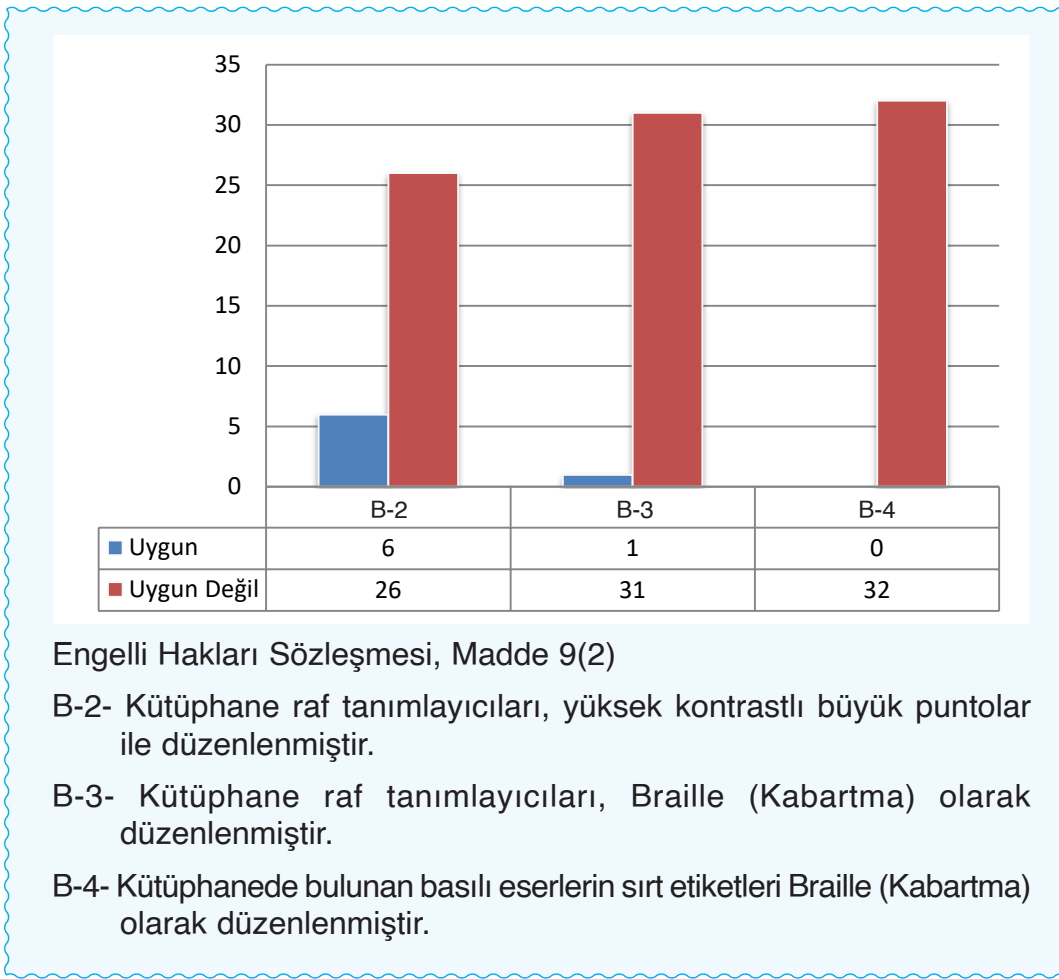
Halk kütüphanelerinin mevcut külliyatının ve donanımının görme engelliler bakımından erişilebilir olması, diğer bütün kullanıcıların erişebileceği her türlü bilgi, belge ve yayına eşit bir biçimde erişimi, toplumsal yaşam içinde eşit bireyler olarak var olmalarını ve toplumsal hayata katılmalarını sağlayacak bir etkiye sahiptir.

Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 9. maddesinin 2. paragrafı (f ve g), zorunlu erişilebilirlik standartlarının uygulanması yoluyla Taraf Devletlerin rehberler, okuyucular ve profesyonel levha lisanı çevirmenleri dahil olmak üzere yardımcı kişi ve araçların temin edilmesini teşvik etmesi (para. 2 (e)), engelli bireylerin bilgiye erişiminin sağlanması için bu kişilere başka uygun biçimdeki yardım ve destek sağlanmasını teşvik etmesi ve engelli bireylerin internet dahil olmak üzere yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanmalarını teşvik etmesini sağlamaktadır. Bilgi ve iletişim, okunması kolay formatlarda ve yükselticili ya da diğer alternatif biçimlerde, bunları kullanan engelli bireylere sunulmalıdır.

### 3.2.1. Raflara Erişim

32 kütüphanenin biri koruma kararı olan toplam 6 kütüphanede (%19) raf tanımlayıcıları yüksek kontrastlı büyük puntolar ile tanımlama içermekte, sadece birinde (koruma altında olmayan) “kütüphane raf tanımlayıcıları” Braille (Kabartma) olarak düzenlenmiş, 32 kütüphanenin hiçbirinde basılı eserlerin sırt etiketi Braille alfabesi ile düzenlenmemiştir.

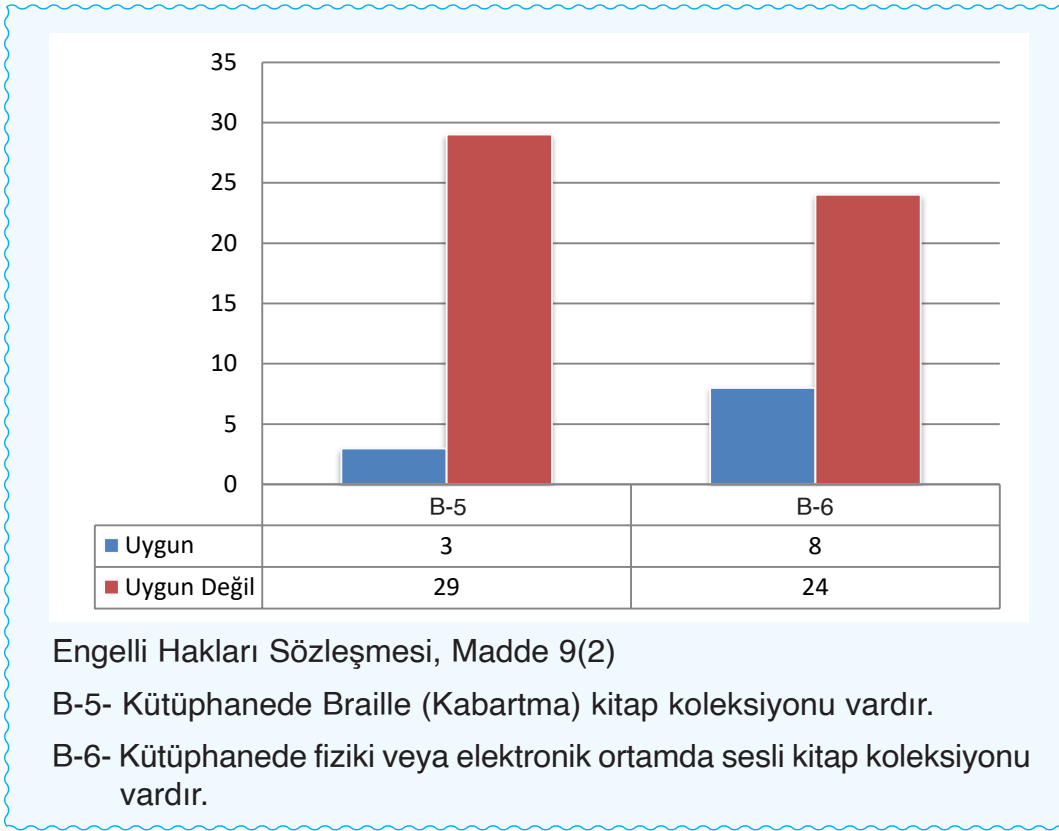
**Tablo 10. Raf Tanımlayıcıları**



### 3.2.2. Braille Kitap Koleksiyonu Mevcudiyeti

32 Kütüphanenin sadece 3'ünde (1'i koruma altında) Braille (Kabartma) kitap koleksiyonu bulunmakta olup, geri kalan 29 halk kütüphanesinde Braille kitap koleksiyonu mevcut değildir. Kütüphanede fiziki veya elektronik ortamda sesli kitap koleksiyonu olan kütüphane sayısı biraz daha fazla olup 3'ü koruma altında olan toplam 8 kütüphanede sesli kitap koleksiyonu bulunmaktadır.

**Tablo 11. Braille Kitap Koleksiyonu Mevcudiyeti**

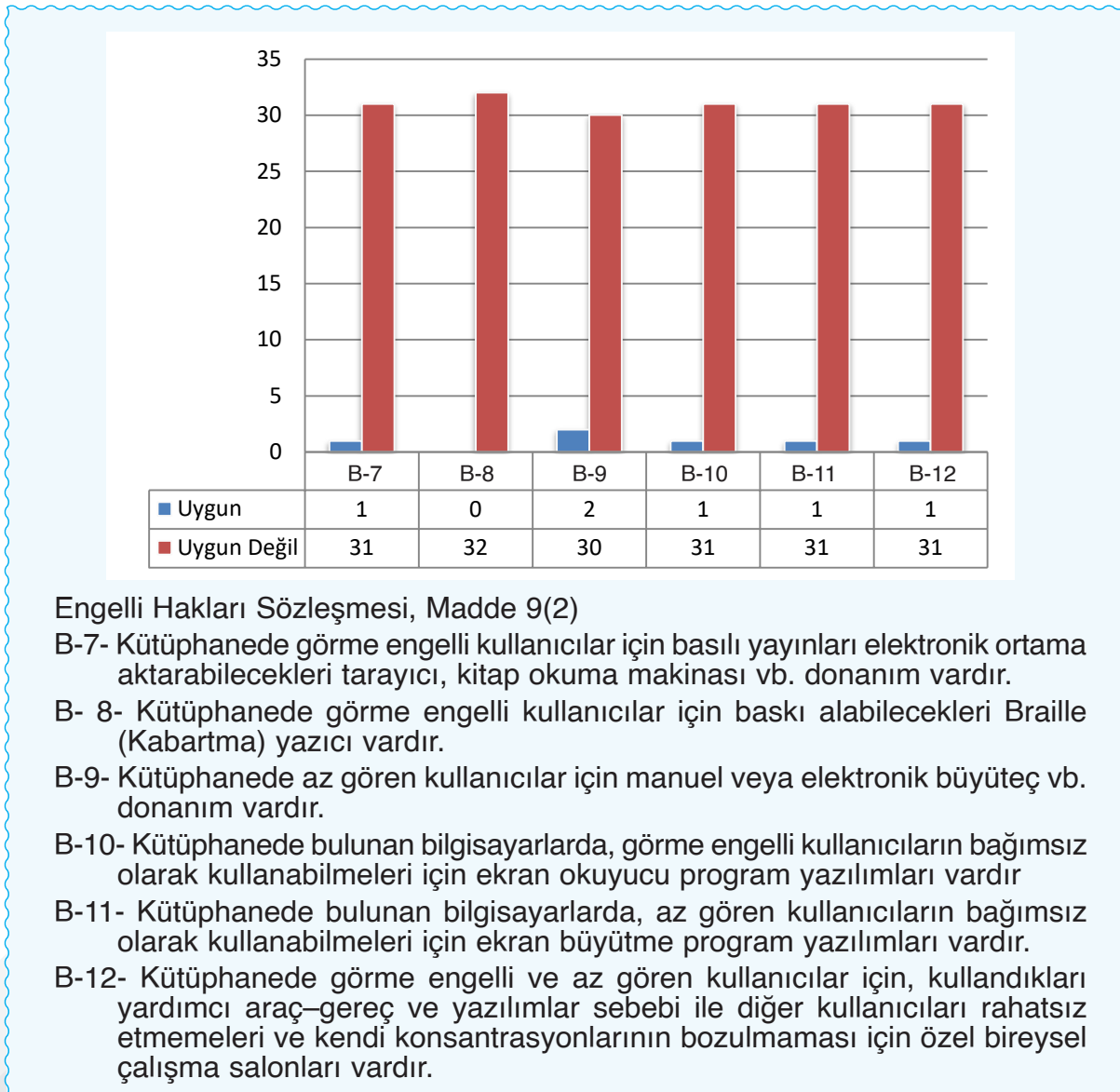


### 3.2.3. Görme Engellilerin Bilgi Kaynaklarına Erişimi

32 kütüphanenin hiçbirinde görme engelli kullanıcılar için Braille yazıcı bulunmamaktadır. Basılı yayınları elektronik ortama aktarabilecekleri tarayıcı, kitap okuma makinası vb. sadece bir koruma altındaki kütüphanede, manuel ya da elektronik büyüteç donanımı sadece koruma kararı olan 2 kütüphanede mevcuttur.

Kütüphanede bulunan bilgisayarlarda, görme engelli kullanıcıların bağımsız olarak kullanabilmeleri için ekran okuyucu program yazılımı bulunan kütüphane ile az gören az gören kullanıcıların bağımsız olarak kullanabilmeleri için ekran büyütme program yazılımı olan kütüphane sayısı sadece bir kütüphanedir. Görme engelli ve az gören kullanıcılar için, kullandıkları yardımcı araç-gereç ve yazılımlar sebebi ile diğer kullanıcıları rahatsız etmemeleri ve kendi konsantrasyonlarının bozulmaması için özel bireysel çalışma salonu olan sadece bir kütüphane bulunmaktadır.

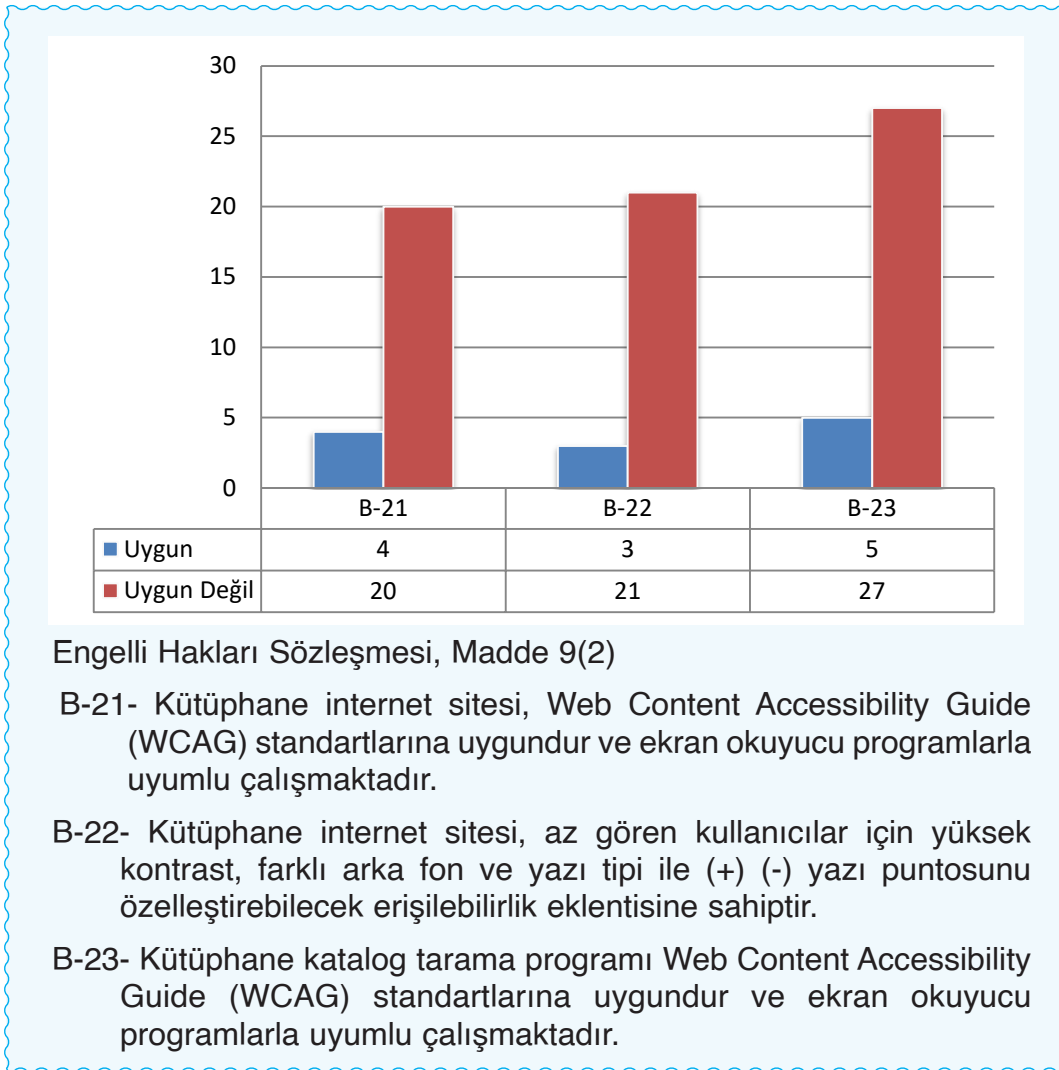
**Tablo 12. Yardımcı Teknik Donanım**



### 3.2.4. İnternet Erişimi

Koruma kararı olan 11 kütüphanenin üçünde internet hizmeti bulunmamaktadır. Web İçeriği Erişebilirlik Rehberi standartlarına uygun internet sitesine sahip olan ve ekran okuyucu programlarla uyumlu çalışan internete sahip kütüphane sayısı ikisi koruma altında olmak üzere toplam 4 kütüphanedir. Az gören kullanıcılar için yüksek kontrast, farklı arka fon ve yazı tipi ile (+) (-) yazı puntosunu özelleştirebilecek erişilebilirlik eklentisine sahip interneti olan kütüphane sayısı ikisi koruma altında olan toplam üç kütüphanedir. Sadece 5 kütüphanede (biri koruma altında olan) katalog tarama programı Web İçeriği Erişebilirlik Rehberi standartlarına uygun ve ekran okuyucu programlarla uyumlu çalışmaktadır.

**Tablo 13. İnternet Erişimi**



### 3.2.5. Destek Hizmetlerine Erişim

Bir kütüphaneyi engelliler için erişilebilir kılmak, bu kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarını karşılayan hizmetlerin ve programların sağlanmasını içerir. Kütüphane personeli ve kullanıcılar arasındaki iletişim açık ve öz olmalıdır. Kütüphane personeli, engellilerin bir kütüphaneye gelmek ve ihtiyaçlarını iletmek için yalnızca fiziksel engelleri değil, aynı zamanda psikolojik engelleri de aşmaları gerektiğini unutmamalıdır. Belirlenmiş bir kütüphane personeli, engelli grupları ve destek kuruluşları arasında bir bağlantı görevi görmelidir. Tüm personelin çeşitli engel türleri ve engellilere en iyi nasıl yardımcı olunacağı hakkında bilgi sahibi olması önemlidir.

- Engelli bireyler için danışma / destek bankosunun mevcut olduğu kütüphane sayısı ikisi koruma kararı olan toplam 6 kütüphanedir. 26 kütüphanede danışma/destek bankosu mevcut değildir.
- Özel gereksinimli kullanıcılara ilişkin genel bilgiye ve uygulanacak prosedürlere ilişkin bilgisi olan personel kütüphane sayısı üçü koruma altında olan toplam 9 kütüphanedir.
- 32 kütüphanenin sadece ikisinde engelli kullanıcılar için özel destek personeli bulunmaktadır.
- 32 kütüphanenin hiçbirinde Braille alfabesi ile okur–yazar personel bulunmamaktadır.
- 32 kütüphanenin sadece ikisinde görme engelli kullanıcılar için bulunan tüm donanım ve yazılımı kullanabilen personel bulunmaktadır.
- Kütüphane personelinin yaka kartı az gören engellilerin okumasına olanak sağlayacak biçimde yüksek kontrast ve büyük punto ile düzenlenmiş olan sadece iki kütüphane bulunmaktadır.

Tablo 14. Destek Hizmetlerine Erişim

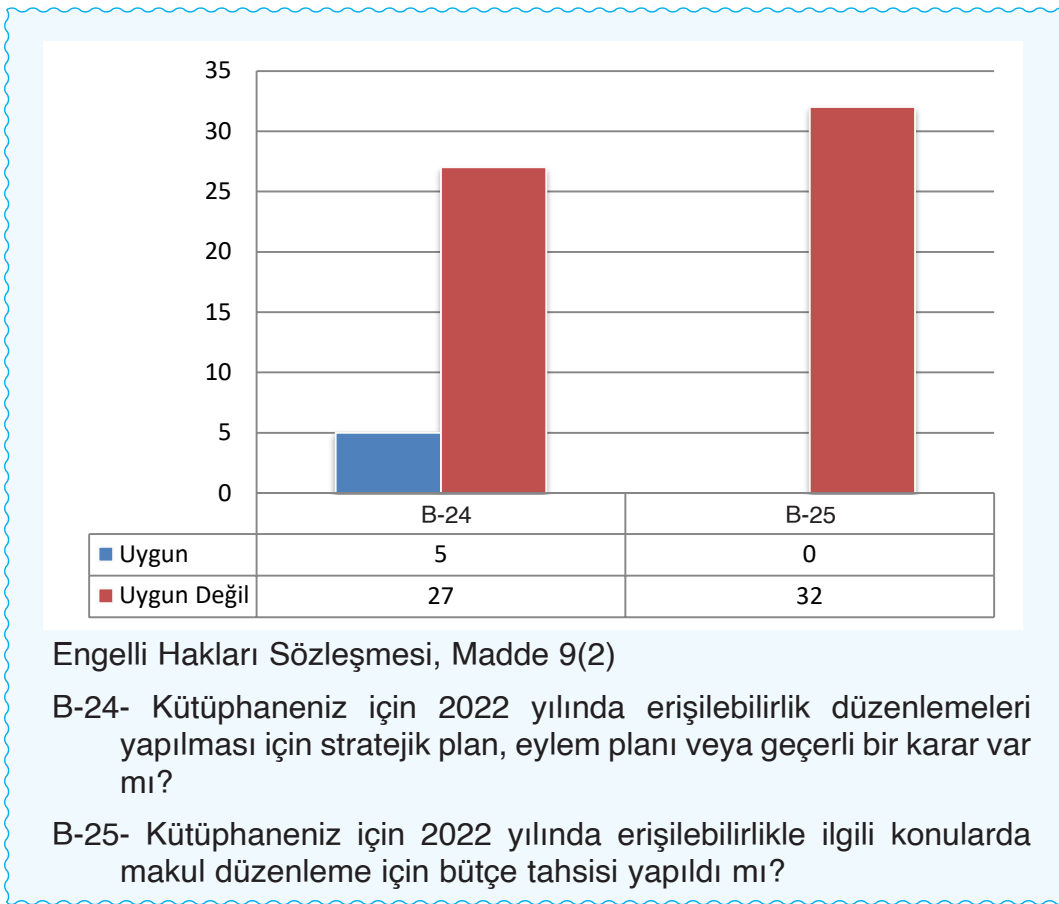


### 3.3. Halk Kütüphanelerinin Erişilebilirlik Politikalarının Mevcudiyeti

#### 3.3.1. Makul Uyumlaştırma

Üzerinde koruma kararı olan 11 kütüphanenin hiçbiri için 2022 yılında erişilebilirlik düzenlemeleri yapmaya yönelik stratejik plan, eylem planı, uygulamaya yönelik bir karar ve bütçe tahsisi bulunmamaktadır. Koruma kararı olmayan 21 kütüphaneden sadece 5'inde erişilebilirlikle ilgili bir karar bulunmasına rağmen bu kütüphanelere yönelik bir bütçe tahsisi bulunmamaktadır.

**Tablo 15. Erişilebilirlik Düzenlemelerine İlişkin Politikalar**





### 3.3.2. İstatistiki Veri Toplama

Araştırmaya katılan 32 kütüphanenin 31'inde engellilerin katılımına yönelik bir istatistik bulunmamaktadır. Sadece bir kütüphane tarafından 1 erkek ve 1 kadın engelli kullanıcı olduğu belirtilmiştir.

### 3.3.3. Geri Bildirim Mekanizması

Araştırmaya katılan 32 kütüphanenin sadece 9'unda şikâyet mekanizması bulunmaktadır.

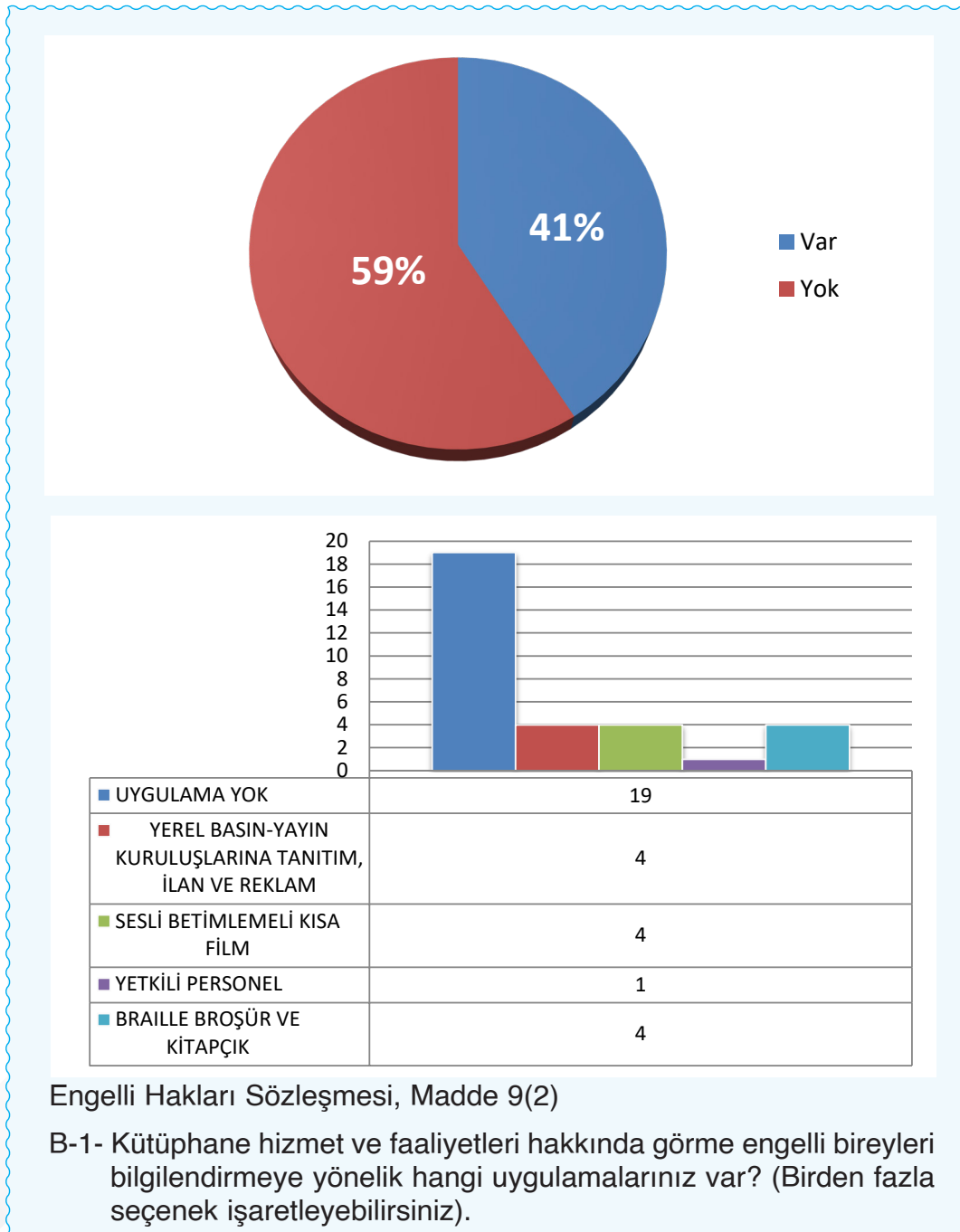
**Tablo 16. Talep ve Şikâyet Mekanizması**



### 3.3.4. Kütüphanelerin Bilgilendirme/Tanıtım Hizmetleri

Araştırmaya katılan 32 kütüphanenin 18'inde kütüphane hizmet ve faaliyetleri hakkında görme engelli bireyleri bilgilendirmeye yönelik herhangi bir faaliyet bulunmamaktadır. 4 kütüphane, "Braille broşür ve kitapçık", 4 kütüphane "Sesli betimlemeli kısa film", 1 kütüphane "yetkili personel", 5 kütüphane "Yerel basın- yayın kuruluşlarına tanıtım, ilan veya reklam" seçeneklerini işaretlemiştir.

**Tablo 17. Kütüphane Tanıtım/Bilgilendirme**



## SONUÇLAR VE ÖNERİLER

### Sonuçlar

Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme, erişilebilirliği, başlıca ilkelerinden biri, yani engelli bireylerin medeni, siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel haklarının etkili ve eşit olarak yaşama geçirilmesinin önemli bir ön koşulu olarak görmektedir. Araştırma sorularına verilen yanıtlar, kamu idaresine bağlı halk kütüphanelerinin kısmi olarak fiziki düzenlemeler yaptığını ancak bu düzenlemelerin çoğunlukla tekerlekli sandalye kullanıcılarına yönelik olduğunu ve görme engelli kullanıcıları içermediğini ortaya koymaktadır.

Engelliler için fiziki, akademik ve dijital erişilebilirliği sağlamaya yönelik faaliyetler gerçekleştirecek olan kamu kurumları bu faaliyet ve hedeflerini hazırladıkları stratejik planlarda gösterirler. Böylece stratejik planlarda yer alan amaç, hedef, faaliyet ve zamana dayalı göstergelere göre bütçe tahsisi yapılmakta, performans göstergeleri ile de izleme çalışmaları yapılmaktadır. Engelli Hakları Sözleşmesi'nin Taraf devletlere yüklediği görevlerden birisi, önceden erişilebilir olmayan hizmetlerin erişilebilir hale getirilmesi için aşamalı olarak yapılan değişiklik ve uyumlaştırma çalışmalarının izlenmesi ve değerlendirilmesi için belirli, yasal olarak uygulanabilir, takvime bağlı kıstasların bulunduğu bir mevzuat çerçevesi oluşturmaktır. Ancak; anket sonuçlarının da ortaya koyduğu üzere kütüphanenin stratejik planlarında erişilebilirlik düzenlemelerine ilişkin hiçbir eylem bulunmamaktadır. Bu durum da 16 yıldır Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ertelenen fiziki erişilebilirlik yükümlülüğünün kamu kurumları için yaptırım gücü olmadığını göstermektedir.

Erişilebilirlik; genel ve gruplar için yapılan bir düzenlemedir. Makul düzenleme ise doğrudan bireysel ihtiyaçları karşılamaya yönelik bir uygulamadır. Tüm kütüphane tasarımı erişilebilirlik standartlarına uygun olarak düzenlenmiş olabilir, fakat genel erişilebilirlik düzenlemeleri bireysel farklılıklar sebebi ile her zaman herkes için yeterli olmayabilir. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi bu durumlar için evrensel tasarım ve makul uyumlaştırma uygulamasını tesis etmiştir. Ancak, araştırmaya katılan kütüphanelerin %100'ünde 2022 yılı için makul düzenlemelere ilişkin herhangi bir bütçe ayrılmamış olması zaten erişilebilir olmayan kütüphanelerde, bireysel farklılıklara göre ihtiyaçları karşılamaya yönelik de hiçbir tedbirin alınmadığının göstergesidir.

Ulusal ve uluslararası yasal mevzuat hükümlerine göre kütüphanelerin görme engelli bireyler için fiziki, akademik ve dijital olarak erişilebilir hale getirilmesi için pek çok düzenleme bulunmaktadır. Ancak, kurumların erişilebilirlikle ilgili bir stratejisi ve eylem planının olmaması, Sözleşmede ve ulusal mevzuatta yer alan makul uyumlaştırma ödevinin sürekli olarak erteleniyor olması, kütüphanelere yönelik ayrıştırmış veri toplanmıyor olması, engellilerin talep ve şikayetlerini ifade edecekleri mekanizmaların bulunmuyor olması engellilerin bilgiye erişimi ve toplumsal hayata katılımının önündeki en önemli engeller olarak karşımıza çıkıyor.

Bu kapsamda; kütüphanelerin görme engelli bireyler için eşit ve erişilebilir bir kamu hizmeti sunumu gerçekleştirdiğinden ve engelli kullanıcılar için gerekli tedbirleri aldıklarından söz edilmesi mümkün değildir.

## Öneriler

Halk kütüphanelerinin görme engelli bireyler için eşit ve erişilebilir kamu hizmeti sunan kuruluşlar olmaları için aşağıdaki görüş ve önerilerde bulunmaktadır.

### T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına,

1. Halk kütüphanelerinin fiziki, akademik ve dijital erişilebilirliklerinin sağlanması için mevcut stratejik planlara yapılacak olan revizyon ile erişilebilirlik çalışmaları işlenmeli, hedefler belirlenerek, göstergeler oluşturulmalı,
2. Halk kütüphanelerinin fiziki, akademik ve dijital erişilebilirlik ilke kararı hazırlanmalıdır.
3. Görme engelli bireylerin telif hakkı bulunan her tür esere erişilebilir formatlarda ulaşabilmeleri için Marakeş Sözleşmesi'ni esas alan telif hakkı ve güvenlik sorunlarına kalıcı, kapsayıcı ve sürdürülebilir çözümler getiren mevzuat düzenlemesi ivedilikle yapılmalı,
4. Görme engelli bireyler için sesli kitap üretimi veya basılı eserlerin elektronik ortama aktarılması lütuf temelli sosyal sorumluluk projesi olmaktan çıkartılarak, hak temelli ürün ve hizmet olarak profesyonel bir biçimde sunulmalı,
5. Halk kütüphaneleri sesli kitap arşivi profesyonel bir biçimde tek bir ortak veri tabanında toplanarak, erişilebilir olarak hizmet sunumu gerçekleştirilmeli,

6. Erişilebilirlik çalışmalarının ulusal ve uluslararası standartlara uygun olarak yapılması için Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü bünyesinde erişilebilirlik izleme takip birimi veya sistemi kurulmalı,
7. Tüm halk kütüphaneleri için makul uyumlaştırma amacıyla kullanılmak üzere bütçe tahsisi yapılmalı,
8. Mevcut halk kütüphaneleri bina ve eklentileri, T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yayınlanan güncel Erişilebilirlik Kılavuzu esaslarına göre bakım, onarım ve tadilat işlemleri ivedilikle yapılmalı, yeni yapılacak olan kütüphane bina ve eklentileri için bu esaslara ihale şartnamelerinde yer verilerek, hiçbir ek maliyet getirmeksizin erişilebilir olarak inşa edilmeleri sağlanmalı,
9. Halk kütüphaneleri web siteleri ile varsa kütüphane dijital veri tabanları Web Content Accessibility Guide ve Türk Standartları Enstitüsü tarafından yayınlanan standartlara uygun olarak, erişilebilir biçimde yeniden yazılım ve tasarımı yapılarak, hizmete alınmalı,
10. Halk kütüphaneleri için görme engelli bireyleri de kapsayacak afet ve acil durum ile tahliye prosedür ve planları hazırlanmalı,
11. Halk kütüphaneleri açık alanlar ile bina içine görme engelliler için hissedilebilir yüzey yapılmalı,
12. Halk kütüphaneleri binalarında erişilebilir kat planları bulundurulmalı,
13. Halk kütüphaneleri binalarında tüm uyarıcı ve bilgilendirici levhalar, Braille ve az görenler için büyük puntolu – yüksek kontrastlı olarak hazırlanmalı,
14. Halk kütüphaneleri personeline engelli bireylere sağlanacak hizmetler ve engelli teknolojilerini kullanma, bakım ve onarım eğitimi verilmeli,
15. Halk kütüphaneleri içinde yer alan basılı yayınların raf tanımlayıcıları ile kitap sırt etiketlerinin Braille olması ve / veya QR kod sistemiyle erişilebilir olması sağlanmalı,
16. Halk kütüphaneleri içinde bulunan basılı yayınların görme engelli kullanıcılar tarafından elektronik ortama aktarılmasını sağlamak için gerekli yazılım ve donanım temin edilmeli,
17. Halk kütüphaneleri içinde bulunan basılı yayınların talep halinde Braille çıktısını verebilmek için Braille yazıcılar temin edilmeli,
18. Halk kütüphaneleri içinde bulunan basılı yayınlardan şekil içeren bölümleri kabartarak, çıktı veren şekil kabartma cihazları temin edilmeli,

19. Halk kütüphaneleri içinde bulunan basılı yayınları elektronik ortama aktararak, seslendirmek için gerekli olan tarayıcı, dönüştürücü veya kitap okuma makineleri temin edilmeli,
20. Halk kütüphaneleri içinde bulunan bilgisayarları görme engelli kullanıcıların kullanabilmeleri için ekran okuyucu programlar, az gören kullanıcıların kullanabilmeleri için ise ekran büyütme programları yazılımları temin edilmeli,
21. Görme engelli bireyler için danışma, destek ve şikâyet mekanizmaları oluşturulmalıdır.

#### **T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne**

22. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile koordineli olarak 81 ilde bulunan halk kütüphanelerinin mevcut erişilebilirlik durumlarına ilişkin engellilik temelinde ayrıştırılmış veri toplama süreci ivedilikle başlatılmalıdır.
23. Kültür ve Turizm bakanlığı ile koordineli olarak engellilerin kütüphane kullanımını teşvik edecek etkinlikler düzenlenmelidir.

#### **T.C. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına**

24. Kütüphanecilik eğitimi veren yükseköğretim programlarında ayrımcılık karşıtı eğitim modüllerinin geliştirilmeli ve engellilere yönelik hizmet sunumunu içeren dersler müfredata eklenmelidir.

#### **Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna**

25. TİHEK, BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 9(2) maddesinin uygulanma durumuna ilişkin kapsamlı bir rapor hazırlamalı ve kamu kurumlarını başta halk kütüphaneleri olmak üzere izleme altına almalıdır. TİHEK kuruluş yasasının içinde yer alan 9(1.e)" (e) Görev alanıyla ilgili mevzuat çalışmalarını izlemek, değerlendirmek, bunlara ilişkin görüş ve önerilerini ilgili mercilere bildirmek) işlevini yerine getirmelidir.
26. TİHEK, engellilere yönelik ayrımcılıkla mücadele eden sivil toplum örgütleri ile sistematik, düzenli, odaklı ve geri bildirimli çalışma toplantıları düzenlemelidir.

## KAYNAKÇA

1.07.2005 tarihinde kabul edilen 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun; Erişim için: Kanun ([resmigazete.gov.tr](http://resmigazete.gov.tr))

2013/08 Sayılı Engelli Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu hakkında Başbakanlık genelgesi; Erişim Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü I 2013/08 Sayılı Engelli Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu hakkında Başbakanlık genelgesi ([aile.gov.tr](http://aile.gov.tr))

Birleşmiş Milletler Antlaşma Koleksiyonu. [https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg\\_no=IV-15&chapter=4&clang=\\_en](https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=IV-15&chapter=4&clang=_en)

Engelli Hakları Sözleşmesi, Madde 2.

Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği, <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=15780&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5>

<https://www.telifhaklari.gov.tr/resources/uploads/2021/05/31/Marakes-Antlasmasi-Turkce.pdf>

Resmi Gazete. Sayı: 31678. 3 Aralık 2021. [Layout 1 \(aile.gov.tr\)](http://aile.gov.tr)

T.C. Adalet Bakanlığı. İnsan hakları Eylem Planı, [insan-haklari-ep02-03-202115-14.pdf](http://adalet.gov.tr/insan-haklari-ep02-03-202115-14.pdf) ([adalet.gov.tr](http://adalet.gov.tr))

T.C. Adalet Bakanlığı. İnsan Hakları Eylem Planı. Hedef 8.4; Faaliyet 8.4.c. [insan-haklari-ep02-03-202115-14.pdf](http://adalet.gov.tr/insan-haklari-ep02-03-202115-14.pdf) ([adalet.gov.tr](http://adalet.gov.tr))

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. [erisilebilirlik\\_kilavuzu\\_2021.pdf](http://aile.gov.tr/erisilebilirlik_kilavuzu_2021.pdf) ([aile.gov.tr](http://aile.gov.tr))

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. TÜİK, 2011 Nüfus ve Konut Araştırması, Bölüm III: Engellilik; Erişim için: , [nufus-ve-konut-arastirmasi-engellilik-arastirma-sonuclari.pdf](http://aile.gov.tr/nufus-ve-konut-arastirmasi-engellilik-arastirma-sonuclari.pdf) ([aile.gov.tr](http://aile.gov.tr))  
Erişim Tarihi: 13.04.2022).

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. Web İçeriği Erişilebilirlik Kılavuzu 2.0., 2010.

[W3C\\_Web\\_Erisibilirlik\\_Kilavuzu\\_2-0](#) (aile.gov.tr)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://istanbul.ktb.gov.tr/Eklenti/92817,2021-kutuphane-istatistikleripdf.pdf?0>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. [www.ktb.gov.tr](http://www.ktb.gov.tr) 2021 Yılı İstatistikleri.

TÜİK, Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, Ağustos 2022, s.20, Erişim: [eyhgm\\_istatistik\\_bulteni\\_agustos2022.pdf](#) (aile.gov.tr)



## EKLER

## Ek 1. Elde Edilen Bulgulara Ait Tablo

			Uygun	Uygun Değil	Toplam	Uygun (%)	Uygun Değil (%)
A-3	A-3	3- Ana giriş kapısında, çift pervazdan biri açıkken en az 100 cm genişlik bulunmaktadır.	20	12	32	63%	38%
A-4	A-4	4- Ana giriş kapısı, çift pervaz açıkken en az 150 cm genişliğe sahiptir.	17	15	32	53%	47%
A-5	A-5	5- Ana giriş kapısında, döner kapı kullanılıyorsa serbest geçiş için ek bir kapı var mı?	5	7	12	42%	58%
A-6	A-6	6- Ana giriş kapısı, kapı genişliği boyunca uyarıcı hissedilebilir yüzey var.	15	17	32	47%	53%
A-7	A-7	7- Ana giriş kapısından itibaren danışma bankosu varsa bankoya kadar, danışma bankosu yoksa erişilebilir kat planına kadar hissedilebilir yüzey var.	12	20	32	38%	63%
A-8	A-8	8- Bina girişlerinde güvenlik kontrol noktası, turnike veya X-RAY en az 90cm genişliğe sahiptir ya da en az 90cm genişliğe sahip ek serbest geçiş kapısı vardır.	15	17	32	47%	53%
A-9	A-9	9- Kütüphanenin bütün bölümlerinde erişilebilir kat planları vardır.	13	19	32	41%	59%
A-10	A-10	10- Kütüphanenin bütün bölümlerinde yüksek kontrasta sahip, büyük puntolu yeteri kadar yönlendirme levhaları vardır.	13	19	32	38%	63%
A-11	A-11	11- Kütüphanenin kullanıcılar için açık olan bütün bölümleri erişilebilir olarak, birbirine bağlantılı biçimde düzenlenmiştir.	23	9	32	72%	28%
A-12	A-12	12- Kütüphanenin kullanıcılar için açık olan fakat erişilebilir olmayan tüm bölümlerinde, uygulanacak olan destek prosedür belgesi vardır.	5	27	32	16%	84%
A-13	A-13	13- Bina içi koridorlar en az 120cm genişliğindedir.	26	6	32	81%	19%
A-14	A-14	14- Bina içi dolaşımda, baş açıklığı yerden itibaren en az 220cm'dir.	26	6	32	81%	19%
A-15	A-15	15- Bina içinde kod farkları var mı?	9	23	32	33%	67%

A-16	A-16	16- Bina içinde bulunan rampalar, erişilebilirlik standartlarına uygun eğim ölçülerine göre düzenlenmiştir.	10	1	11	82%	18%
A-17	A-17	17- Rampa ile aşılacak yüksekliğin 15cm den veya rampa uzunluğunun 2metreden fazla olduğu durumlarda, rampanın her iki tarafında trabzan (korkuluk) veya trabzan yapılmasını gerektirmeyecek duvar veya parapet vardır.	9	2	11	82%	18%
A-18	A-18	18- Rampanın her iki tarafında küpeşte bulunmaktadır.	8	3	11	73%	27%
A-19	A-19	19- Merdiven başlangıcından 30cm önce ve merdiven bitişinden itibaren 30cm uyarıcı hissedilebilir yüzey vardır.	11	21	32	34%	66%
A-20	A-20	20- Tüm merdivenlerin her iki tarafında trabzan, duvar ya da parapet vardır.	18	14	32	56%	44%
A-21	A-21	21- Asansör içi kabin genişliği en az 120x150cm olarak düzenlenmiştir.	11	1	12	73%	27%
A-22	A-22	22- Asansör kapı genişliği en az 90cm olarak düzenlenmiştir.	11	1	12	92%	8%
A-23	A-23	23- Asansör kapı açık kalma süresi en az 6 saniyedir.	11	1	12	92%	8%
A-24	A-24	24- Asansör kapı rengi ile duvar rengi zıt renklerdir.	10	2	12	83%	17%
A-25	A-25	25- Asansör içinde ve dışında bulunan tüm işaret, açıklama, buton ve düğmeler yüzey rengi ile zıt ve az görenler için seçilebilir.	10	2	12	83%	17%
A-26	A-26	26- Asansörde bulunan tüm buton ve düğmeler, Braille alfabesi ile ulaşılabilir durumdadır.	9	3	12	75%	25%
A-27	A-27	27- Asansörde sesli anons bulunmaktadır ve asansörün hangi kata ulaştığı sesli olarak anons edilmektedir.	5	7	12	42%	58%
A-28	A-28	28- Bina içi dolaşım için tüm alanlarda hissedilebilir yüzey uygulamaları yapılmıştır.	7	25	32	22%	78%
A-29	A-29	29- Mevcut erkek ve kadın tuvaletinde, engelli bireyler için bağımsız bölüm oluşturulmuştur.	12	20	32	38%	63%
A-30	A-30	30- Engelli bireyler için ayrı tuvalet düzenlenmiştir.	12	20	32	38%	63%
A-31	A-31	31- Kütüphane girişine en fazla 150metre uzaklıkta otobüs veya metro gibi toplu taşıma durak ya da istasyonları var mı?	28	4	32	81%	19%

A-32	A-32	32- Kütüphane içinde acil durum ve kriz anlarında engelli kullanıcıların tahliyesi için uygulanacak prosedür belgesi var mı?	8	24	32	25%	75%
A-33	A-33	33- Kütüphane içinde acil durum ve kriz anlarında, görme engelli kullanıcıların tahliyesi için sesli anons ikaz ve yönlendirme sistemi var mı?	7	25	32	22%	78%
B-1	B-1	1- Kütüphane hizmet ve faaliyetleri hakkında görme engelli bireyleri bilgilendirmeye yönelik hangi uygulamalarınız var? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)	0	0			
B-2	B-2	2- Kütüphane raf tanımlayıcıları, yüksek kontrastlı büyük puntolar ile düzenlenmiştir.	6	26	32	19%	81%
B-3	B-3	3- Kütüphane raf tanımlayıcıları, Braille (Kabartma) olarak düzenlenmiştir.	1	31	32	3%	97%
B-4	B-4	4- Kütüphanede bulunan basılı eserlerin sırt etiketleri Braille (Kabartma) olarak düzenlenmiştir.	0	32	32	0%	100%
B-5	B-5	5- Kütüphanede Braille (Kabartma) kitap koleksiyonu vardır.	3	29	32	9%	91%
B-6	B-6	6- Kütüphanede fiziki veya elektronik ortamda sesli kitap koleksiyonu vardır.	8	24	32	25%	75%
B-7	B-7	7- Kütüphanede görme engelli kullanıcılar için basılı yayınları elektronik ortama aktarabilecekleri tarayıcı, kitap okuma makinası vb. donanım vardır.	1	31	32	3%	97%
B-8	B-8	8- Kütüphanede görme engelli kullanıcılar için baskı alabilecekleri Braille (Kabartma) yazıcı vardır.	0	32	32	0%	100%
B-9	B-9	9- Kütüphanede az gören kullanıcılar için manuel veya elektronik büyüteç vb. donanım vardır.	2	30	32	6%	94%
B-10	B-10	10- Kütüphanede bulunan bilgisayarlarda, görme engelli kullanıcıların bağımsız olarak kullanabilmeleri için ekran okuyucu program yazılımları vardır.	1	31	32	3%	97%
B-11	B-11	11- Kütüphanede bulunan bilgisayarlarda, az gören kullanıcıların bağımsız olarak kullanabilmeleri için ekran büyütme program yazılımları vardır.	1	31	32	3%	97%
B-12	B-12	12- Kütüphanede görme engelli ve az gören kullanıcılar için, kullandıkları yardımcı araç – gereç ve yazılımlar sebebi ile diğer kullanıcıları rahatsız etmemeleri ve kendi konsantrasyonlarının bozulmaması için özel bireysel çalışma salonları vardır.	1	31	32	3%	97%

B-13	B-13	13- Kütüphanede engelli bireyler için danışma / destek bankosu vardır.	6	26	32	19%	81%
B-14	B-14	14- Kütüphanede tüm personel özel gereksinimli kullanıcılar için genel bilgiye ve uygulanacak prosedür bilgisine sahiptir.	9	23	32	28%	72%
B-15	B-15	15- Kütüphanede engelli kullanıcılar için özel destek personeli vardır.	2	30	32	6%	94%
B-16	B-16	16- Kütüphanede Braille alfabesi ile okur – yazar personel vardır.	0	32	32	0%	100%
B-17	B-17	17- Kütüphanede görme engelli kullanıcılar için bulunan tüm donanım ve yazılımı kullanabilen personel vardır.	2	30	32	6%	94%
B-18	B-18	18- Kütüphane personelinin yaka kartları, yüksek kontrast ve büyük punto ile düzenlenmiştir.	2	30	32	6%	94%
B-19	B-19	19- Kütüphanede engelli kullanıcılar için talep ve şikayet mekanizması var mı?	9	23	32	28%	72%
B-20	B-20	20- Kütüphanede düzenlenen etkinliklere katılan görme engelli bireylere yönelik istatistik oluşturulmuş ise Kasım 2021 itibari ile yaş ve cinsiyete göre dağılımı nedir?	0	32	32	0%	100%
B-21	B-21	21- Kütüphane internet sitesi, Web Content Accessibility Guide (WCAG) standartlarına uygundur ve ekran okuyucu programlarla uyumlu çalışmaktadır.	4	20	24	11%	89%
B-22	B-22	22- Kütüphane internet sitesi, az gören kullanıcılar için yüksek kontrast, farklı arka fon ve yazı tipi ile (+) (-) yazı puntosunu özelleştirebilecek erişilebilirlik eklentisine sahiptir.	3	21	24	11%	89%
B-23	B-23	23- Kütüphane katalog tarama programı Web Content Accessibility Guide (WCAG) standartlarına uygundur ve ekran okuyucu programlarla uyumlu çalışmaktadır.	5	27	32	16%	84%
B-24	B-24	24- Kütüphaneniz için 2022 yılında erişilebilirlik düzenlemeleri yapılması için stratejik plan, eylem planı veya geçerli bir karar var mı?	5	27	32	16%	84%
B-25	B-25	25- Kütüphaneniz için 2022 yılında erişilebilirlikle ilgili konularda makul düzenleme için bütçe tahsisi yapıldı mı?	0	32	32	0%	100%





# HEYAkademi



Bu yayın; Etkiniz Avrupa Birliği Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Herkes İçin Erişilebilir Yaşam Akademisi Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.



[www.heyakademi.org.tr](http://www.heyakademi.org.tr)



[@heysosyal](https://www.instagram.com/heysosyal)